השתלשלות מכירת יוסף



כ"ג ביאורי המפרשים

ערוכים ומבוארים בשפה שווה לכל נפש

כ"ג ביאורי המפרשים
בהשתלשלות מכירת יוסף

פרשת וישב

ערוכים ומבוארים בס"ד ע"י:

יעקב מרדכי בן הגאון רבי זאב זצוק"ל **לוין**

מהדורה חדשה ומתוקנת – תשפ"ה

©

כל הזכויות שמורות

להערות והוספות:

054-84-25-436

YML25436@gmail.com

פתיחה

בסיפור מכירתו של יוסף ע״י האחים, מצינו ש״הכתובים מכחישים זה את זה״ (לשון הראשונים):

א

לז (כה) **וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לָחֶם, וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה:**
(כו) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו, מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ:
(כז) לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים, וְיָדֵנוּ אַל תְּהִי בוֹ כִּי אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא, וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו:

מפסוקים אלה עולה, שלאחר שהורידו האחים את יוסף אל הבור - נשאו עיניהם והבחינו בשיירת 'ישמעאלים' באה מגלעד בדרכם מצרימה; משראה יהודה את השיירה, נמלך, והציע לאֶחָיו למכור את יוסף לישמעאלים. אֶחָיו הסכימו.

אולם בניגוד להמשך המצופה, שאכן מכרו האחים את יוסף לישמעאלים - כאן נכנסו לסיפור - **המדָנים**:

(כח) וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים, וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף, וַיָּבִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה:

כפי המתבאר מפשט הכתוב: טרם באו **הישמעאלים** - עברו שם אנשים **מדינים**, והם משכו והעלו את יוסף מן הבור, ומכרוהו ל**ישמעאלים**, ו**הישמעאלים** הורידוהו מצרימה.

ויש להבין מדוע נכנסו המדינים לסיפור.

יש מפרשים ש"וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים", מתפרש בכלל על האחים. ולדבריהם קשה ביותר מה ענין המדינים לכאן.

א

בהמשך הפסוקים משתרבבת קבוצה נוספת לתהליך המכירה:

(לו) וְהַמִּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים:

מפסוק זה משמע שמלבד **הישמעאלים** וה**מדָנים** - היו מעורבים בסיפור מכירתו גם **המדָנים**.

ברם, יש לציין, שדעת רוב המפרשים היא שה'מדנים' הנזכרים בכתוב הם הם ה'מדינים'. שהרי **מִדָן ומִדְיָן** אחים היו, **בני אברהם, שנולדו לו מן קטורה, ככתוב לעיל** (פרק כ"ה פסוקים א'-ב'): (א) וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: (ב) וַתֵּלֶד לוֹ אֶת זִמְרָן וְאֶת יָקְשָׁן וְאֶת **מְדָן** וְאֶת **מִדְיָן** וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת שׁוּחַ:

ואף שבפסוקים אלו מתבאר ש'מדן' ו'מדין' אחים היו - כתבו המפרשים, שאכן היו שני אחים - אך לא שתי אומות. שהרי שמות רבים מופיעים בחומש בראשית, ומרביתם אינם נמנים כאומה בפני עצמה, להוציא בודדים כמו 'מואב' 'ישמעאל' 'עשיו' 'מדין' ודומיהם, שהם פרצו ונעשו לאומה בפני עצמה, המספחת אליה את שאר המשפחות.

אם כן, המדנים והמדְיָנים, אף שאחים היו, אבל היו בני אומה אחת. וכן תרגם אונקלוס "והמדנים מכרו אותו - **ומִדְיָנָאֵי**".

א

בין כך ובין כך, ישנה סתירה אחרת בפסוקים; שבפסוק כ"ח נכתב ש**הישמעאלים** הורידו את יוסף למצרים, ואילו בפסוק ל"ו כתוב ש**המדנים** או **המדינים** מכרוהו למצרים.

ולא זו בלבד, אלא שבתחילת פרק ל"ט נאמר: **(א) וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה, וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדֻהוּ שָׁמָּה:**

הרי מפורש שה'ישמעאלים' הם שהורידוהו למצרים ומכרוהו שם.

אם כן: מי העלה; ומי קנה; מי הוריד למצרים; ומי מכר להם.

ומצינו בענין זה, כ"ג דעות המפרשים, ונציגם בס"ד מן הפשוט-יותר אל הפשוט-פחות.

❖ ❖ ❖ ❖

מפתח הפירושים

א) 'ישמעאלים', 'מדינים', 'מדנים' - כולם עם אחד 11

ב) היתה זו שיירה שמורכבת מ'ישמעאלים' 'מדינים' ו'מדנים' 12

ג) השיירה היתה של 'מדינים'-'מדנים', אלא שנקראו גם בשם 'ישמעאלים' משום שדומים להם במלבושם ובאורחות חייהם 12

ד) המכירה וההורדה למצרים נעשו רק ע"י ה'ישמעאלים'. וה'מדינים' נזכרו בפסוקים מאחר שהיו מעורבים במכירתו (שהם העלוהו מן הבור) 14

ה) המכירה וההורדה למצרים נעשו רק ע"י ה'ישמעאלים'. וה'מדינים' שעברו שם בעת המכירה הובאו למצרים להעיד שאינו גנוב 15

ו) מכירת יוסף נעשתה בשותפות המדינים והישמעאלים 17

ז) המכירה נעשתה בין האחים למדינים, והמדינים שכרו את הישמעאלים לשאת את סחורתם מכאן לשם 18

ח) המכירה נעשתה בין האחים לישמעאלים, והמדינים שימשו כמתווכים 20

ט) 'מדנים' הם 'ישמעאלים' - טרם קרבו הישמעאלים, משכוהו המדינים מן הבור ומכרוהו לישמעאלים-מדנים, והם הורידוהו למצרים 24

י) נערך 'מכרז' בין המדינים לישמעאלים, המדינים שהציעו סכום גבוה יותר -העלוהו מן הבור ומכרוהו לישמעאלים, והם הורידוהו למצרים 25

יא) בעוד הישמעאלים קרבים, העלוהו המדינים בגניבה, ומכרוהו לישמעאלים, והם הורידוהו למצרים 26

יב) ה'מדינים' העלוהו מן הבור ומכרוהו ל'ישמעאלים'; ה'ישמעאלים' הורידוהו למצרים, ו'המדינים' הובאו למצרים כדי לערוב על מכירתו 27

יג) ה׳ישמעאלים׳ וה׳מדינים׳ הלכו בשיירה אחת; ה׳מדינים׳ העלוהו ומכרוהו ל׳ישמעאלים׳, ה׳ישמעאלים׳ הורידוהו למתחם העבדים שמחוץ לעיר, משם הורד ונמכר לפוטיפר בשוק העבדים שבתוך העיר 28

יד) הועלה ע״י האחים, נמכר לישמעאלים, הישמעאלים מכרוהו למדינים, והמדינים מכרוהו למצרים בערבות הישמעאלים..... 33

טו) נמכר מהאחים ל׳ישמעאלים׳ כשהיה עדיין בתוך הבור; הישמעאלים חזרו ומכרוהו ל׳מדינים׳ שהעלוהו משם והורידוהו למצרים, והם הביאו עמהם את ה׳ישמעאלים׳ לערוב על מכירתו 36

טז) צירוף כמה פירושים לפירוש אחד 37

יז) נמכר ד׳ מכירות: מן האחים לישמעאלים, מן הישמעאלים לסוחרים, מהסוחרים למדינים, ומהמדינים למצרים..... 39

יח) נמכר ד׳ מכירות: מהאחים לישמעאלים, מהישמעאלים למדינים, מהמדינים למדנים, ומהמדנים למצרים 41

יט) נמכר ד׳ פעמים - אופן נוסף 42

כ) נמכר ד׳ פעמים - אופן נוסף..... 44

כא) נמכר ד׳ מכירות - אופן נוסף..... 45

כב) נמכר ה׳ פעמים 47

כג) נמכר ה׳ פעמים - אופן נוסף 48

א

■ ישמעאלים, מדינים, ומדנים – כולם עם אחד ■

ה**אבן עזרא**, **רד"ק**, **בכור שור**, **ר"א בן הרמב"ם**, ו**האברבנאל** כתבו, ש'ישמעאלים' 'מדינים' ו'מדנים' כולם עם אחד הם. שהיו שלושתם אחים, בני אברהם[1], והתחתנו והתערבו זה עם זה עד שנעשו עם אחד[2].

אם כן, מתבארים הפסוקים היטב: 'ישמעאלים' ו'מדינים' ו'מדנים' שנזכרו בכתובים – כולם עם אחד הם, ומדובר על אותם אנשים, שהם קנו את יוסף מיד האחים והם הורידוהו ומכרוהו למצרים.

ומדוע קורא אותם הכתוב פעם כך ופעם כך?

ה**בכור-שור** (פסוק כ"ה) פירש, שהוא כמו שקוראים אותנו פעמים "יהודים", פעמים "עבריים", ופעמים "ישורון", אך הכל ענין אחד.

ו**האברבנאל** פירש, ש"ישמעאלים" הוא שם האומה שלהם, ו"מדינים-מדנים" הוא שם המקום בו היו יושבים בפועל, וכאילו אמר": "ישמעאלים מדינים" – ישמעאליים המתגוררים במדין[3].

---

[1] 'ישמעאל' היה בנו של הגר אשת אברהם (בראשית כ"ה, י"ב), ו'מדן' ו'מדין' היו בני קטורה אשת אברהם (שם פסוק ב'). ולדעות ש'קטורה' זו 'הגר', הרי שהיו גם בני א֫ם אחת.

[2] כך מבואר גם בדברי ה**אב"ע**, **מושב זקנים**, **ורבינו בחיי**, בפרשת בהעלותך (במדבר י"ב א'), על הפסוק "ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח", שפירשו, שהאישה הכושית היא ציפורה, שהייתה מדיינית, "והמדיינים הם הישמעאלים, והם דרים באהלים מפני חום השמש, כדכתיב (חבקוק ג' ז') 'רגזו יריעות ארץ מדין', ואין ביניהם לָבָן מפני תוקף חמימות השמש, וצפורה הייתה שחורה ודומה לכושית".

[3] **זה לשון האברבנאל**: "וכן חשבו יהודה ואחיו שאמרו 'לכו ונמכרנו **לישמעאלים**', אבל כאשר התקרבו אצלם הוסיפו עוד ידיעה והכרה בהם, כי מלבד שהיו כבר יודעים שהם בכלל – 'ישמעאלים', הכירו בבואם שהיו בפרט - **מדנים**, שהם מכלל הישמעאלים ומחוז מדין, ולכן נקראו כאן 'ישמעאלים' ונקראו גם כן 'מדינים', כי שני שמות היו להם: בכלל – ישמעאלים, ובפרט - מדינים".

ביאור דבריו: אף שהיו 'ישמעאל' 'מדן' ו'מדין' אחים, עם זאת, כבר נאמר אצל ישמעאל (לעיל ט"ז, י"ב): "וְעַל פְּנֵי כָּל אֶחָיו יִשְׁכֹּן", ופירש רש"י 'שיהיה זרעו של ישמעאל גדול עד שעל פני כל אחיו ישכון'. ומי הם אֶחָיו?, גם מדן ומדין! שכולם בני אברהם. נמצא ששם האומה בכללותה היה "ישמעאל", וכך נקראו בעולם "ישמעאלים", אבל מקום מגוריהם היה מחולק למחוזות וארצות.

ב

■ היתה זו שיירה שמורכבת מ'ישמעאלים' 'מדינים' ו'מדנים' ■

ה**בכור-שור** (פסוק כ"ח) **ור"א בן הרמב"ם** פירשו, שהיתה זו שיירה שמורכבת מ'ישמעאלים' 'מדינים' ו'מדנים'. ומתיישבת סתירת הפסוקים, שכולם מתייחסים אל אותה השיירה, אלא שהיו בה גם ישמעאלים גם מדינים וגם מדנים[4].

ג

■ השיירה היתה של 'מדינים'-'מדנים', אלא שנקראו גם בשם 'ישמעאלים' משום שדומים להם במלבושם ובאורחות חייהם ■

ר"א בן הרמב"ם ו**הגור-אריה** (עפ"י דברי האב"ע) כתבו, שבאמת לא היו בסיפור המכירה 'ישמעאלים' כלל, אלא היתה זו שיירה של מדינים-מדנים (ונחשבים לאומה אחת, כפי שהתבאר בפתח הדברים), ומה שקורא אותם הכתוב "ישמעאלים" הוא משתי סיבות:

האחת: משום שהיו כולם יושבים בארץ ישמעאל. שהרי כתוב אצל ישמעאל (לעיל ט"ז, י"ב): "וְעַל פְּנֵי כָּל אֶחָיו יִשְׁכֹּן", ופירש רש"י 'שיהיה זרעו של ישמעאל גדול עד שעל פני כל אחיו ישכון'. ומי הם אֶחָיו? - מדן ומדין, שכולם בני אברהם.

אם כן, נמצאו אחיו של ישמעאל - מדן ומדין - טפלים ומתייחסים אליו, ונקראים כולם בשם "ישמעאל".

דבר זה מצוי גם בימינו, שאנו קוראים "ערביים" או "ישמעאלים" לאוכלוסייה ענקית ששוכנת בארצות שונות באסיה ובאפריקה, כשבעצם שמם הכולל הוא "ישמעאלים", אבל חלקם שוכנים בארצות ערב ('ערבים'), חלקם במצרים ובסוריה, וחלקם גם בארץ-ישראל ('פלסטינים').

[4] יש לציין, שמדבריהם מבואר שפירשו כן על בסיס ההנחה שהיו ישמעאל מדן ומדין אחים ומעורבים זה עם זה, וכפירוש א'. ומן הסתם כוונתם לפרש מדוע השתתפו ג' האומות זה עם זה בשיירה אחת. אבל לפי האמת תירוץ זה עולה יפה גם אם נאמר שג' אומות הן.

ובספר **צרור המור** כתב, שהמדינים-מדנים היו עבדי הישמעאלים, ומשום כך הצטרפו עמהם באותה שיירה, והישמעאלים ציוו אותם להעלות את יוסף בעבורם.

והסיבה השניה: "לפי שהיו מעורבים בהם. וכן כל מי שדמותו כדמותם או מצבו כמצבם נקראו ג"כ ישמעאלים". (לשון ר"א בן הרמב"ם).

וכוונתו, שהיו המדינים-מדנים הולכי-מדבריות ודומים באורחות-חייהם לישמעאלים, וככתוב בשופטים (ח, כ"ד) על מלכי מדין: "כי נזמי זהב להם כי ישמעאלים הם", והרי אינם ישמעאלים אלא מדינים? אלא "שהמדינים מנהגם כישמעאלים, ומתערבים עמהם" (מלבי"ם שם).

אם כן, באמת לא היו בסיפור המכירה ישמעאלים כלל, אלא רק מדינים-מדנים, רק מאחר שהיו נראים ולבושים כישמעאלים, מכנה אותם הכתוב גם 'ישמעאלים'.

ומתיישבת סתירת הפסוקים; שבאמת היתה זו שיירה אחת של אותם אנשים, אלא שפעם מכנה אותם בשמם האמיתי ("מדינים" או "מדנים" שהם עם אחד), ופעם מכנה אותם לפי מראיהם ("ישמעאלים")[5].

❖❖❖

---

[5] וזה בשונה מביאור **א'** שאותם המדינים היו גם ישמעאלים. שלפי הביאור הנוכחי היתה השיירה של מדינים-מדנים בלבד, אולם היו נראים ודומים לישמעאלים.

להרחבת הדברים - הנה לשון הזהב של ה'גור-אריה', שמיטיב לבאר מדוע באמת שינה הכתוב לשונו שכתב פעם כך ופעם כך:

"ולפיכך כתיב בתחילה בקרא 'והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד' – קרא אותם "ישמעאלים". שכאשר הכתוב מדבר ש**השבטים ראו אותם** – קראם "ישמעאלים", כי הכירו אותם שהם ישמעאלים, כי מלבושי ישמעאל להם. ואחר כך כתיב ויעברו אנשים "מדינים", מפני ש**האמת** הוא שהיו מדינים. וחזר וכתב לך "וימכרו את יוסף לישמעאלים", כי **הם הכירו אותם** שהם ישמעאלים". [- כלומר, אחי יוסף לא ידעו שבאמת הם מדינים או מדנים, אלא סברו כל העת שהם ישמעאליים (מפאת מראיהם), אבל האמת שהיו מדינים].

"וכן בפרשה שאחריה כתיב "ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה", מפני שפוטיפר גם כן **הכיר אותם** שהם ישמעאלים, וכתיב ויקנהו פוטיפר. אבל "והמדנים מכרו אותו לפוטיפר" (פסוק לו) – שאין הכתוב מדבר רק מן **המוכר** ולא מן **הקונה** – קורא אותם "מדנים", לפי שהם מדנים. ולא קרא אותם "ישמעאלים" רק כשהכתוב מדבר במי שהיה **נושא ונותן עמהם**, אז קרא אותם "ישמעאלים", כי מלבושיהם היו כישמעאלים. לכך כתוב וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים".

אם כן, היתה זו שיירת מדינים/מדנים, אלא שהיתה דומה ונראית לישמעאלים, ובכל עת שהכתוב מדבר על **הרואה** אותם **והקונה** מהם – קורא אותם "ישמעאלים". ובעת שהכתוב מספר את הסיפור האמיתי – קורא אותם "מדינים" או "מדנים".

לפי הפירושים המובאים עד כה – היתה שיירה **אחת** שאליה נמכר יוסף. ו'ישמעאלים' ו'מדינים' ו'מדנים' **הם אותם אנשים** (או משום שבאמת הם אותם אנשים או משום שדומים זה לזה).

אבל לדעת שאר המפרשים – **הכתובים עוסקים בב' מיני אנשים**: 'מדינים' ו'מדנים' **הם אכן אותם אנשים, באשר הם אחים וקרובים. אבל 'ישמעאלים' הם אומה בפני עצמה.**

ובביאור הכתובים כתבו כמה פירושים:

ד

■ המכירה וההורדה למצרים נעשו רק ע"י ה'ישמעאלים'; וה'מדינים' נזכרו בפסוקים מאחר שהיו מעורבים במכירתו (שהם העלוהו מן הבור) ■

ה**פענח רזא** בפירוש אחד שלו כתב – שבאמת המקח נעשה רק בין האחים ל'ישמעאלים'. אולם מאחר שהיו ה'מדינים' שותפים למהלך המכירה, אף שלא סחרו בו בפועל ייחס הכתוב את מכירתו גם על שמם. שכל מי שהיה שותף במכירה – מתייחסת גם אליו המכירה.

ומה היה חלקם של המדינים במכירה?

הישמעאלים – מפרש הפענח-רזא – פחדו למשוך את יוסף מן הבור, מפחד הנחשים והעקרבים שהיו שם. ואז עברו שם אנשים מדיינים - והמדיינים הלא נודעו כבעלי-כשפים וחוברי-חבר, ככתוב אצל זקני-מואב וזקני-מדין שבאו אל בלעם "וקסמים בידם" (במדבר כ"ז, ז') - בהתאם לכך, התבקשו המדינים להעלותו מן הבור באמצעות קסמיהם וכשפיהם. ואכן העלוהו ומסרוהו לידי הישמעאלים, והם (הישמעאלים) קנו אותו מן האחים בעשרים כסף, ואחר כך הורידוהו ומכרוהו למצרים.

אם כן, מתבארים הפסוקים הפלא ופלא: באמת המדינים הם שמשכו והעלו את יוסף מן הבור, אלא שלא עשו כן בעבור עצמם, אלא בעבור הישמעאלים, שהם הקונים. והאחים מכרוהו לישמעאלים שהם הורידוהו ומכרוהו למצרים.

וכך מתפרשים הפסוקים:

(כז-כח) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לָחֶם, וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד... וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים - ואכן סוכמה המכירה בין האחים לישמעאלים,

אלא שהישמעאלים פחדו להעלות את יוסף מן הבור. ובדיוק באותה שעה – **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** – אשר נודעו בקסמיהם וכשפיהם, וביקשו מהם הישמעאלים להעלות עבורם את יוסף.

וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ – המדינים **אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר** – עבור הישמעאלים, ובכך התאפשרה המכירה – **וַיִּמְכְּרוּ** – האחים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף, וַיָּבִיאוּ** – הישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה.**

ומה שכתוב בפסוק ל"ו **"וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרָיִם"** - לא שמכרוהו בפועל, אלא שכל מי שהיה מעורב במכירת יוסף נקראת המכירה גם על שמו. וכיון שהם סייעו במכירתו ע"י שהעלוהו מן הבור, נחשב כאילו גם הם מכרוהו. [וגם האחים נחשב כאילו מכרוהו למצרים, וכשדיבר אליהם יוסף בשעת התגלותו אליהם, אמר להם: "אשר מכרתם אותי הנה"].

ה

■ המכירה וההורדה למצרים נעשו רק ע"י ה'ישמעאלים'; וה'מדינים' שעברו שם בעת המכירה הובאו למצרים להעיד שאינו גנוב ■

גם בספר **משיבת נפש** (מראשוני האחרונים, מהדורת מכון ירושלים תשנ"ח) פירש, שהמכירה נעשתה בין האחים והישמעאלים, רק מאחר שלולא המדינים שעברו שם ונעשו עדי ראיה, לא היה נמכר למצרים – נחשב שגם הם מכרוהו.

ומדוע לא היה נמכר בלא המדינים?

הנה לשונו: "שכשבאו למצרים והעמידו יוסף על אבן הנלקח, לא רצו המצרים לקנותו, כי חשבו שגנבו אותו, כי לא הורגלו הישמעאלים בסחורה זה (כוונתו, שהישמעאלים סוחרי-תבואה או חפצים הם ולא סוחרי-אדם, וכשהופיעו עם סחורת-אדם התעורר החשד שמא הוא איש גנוב), ואסור לקנות מן הגנב, כי אין עכבר גנב אלא חורא גנב. ומאז העמידו הישמעאלים המדינים לעדות שראו שלא גנבוהו אלא קנו אותו. ומאשר היו הסוחרים חשובים וניכרים, קנהו פוטיפר על ידם ועל פי עדותם, והיינו כאילו קנו מהם. והאמת קנו הישמעאלים על ידם על פי המדינים".

כלומר, בעוד ה'עיסקה' בין האחים לישמעאלים נרקמת ויוצאת לפועל, עברו שם מדינים סוחרים "חשובים וניכרים", והבחינו בכל המתרחש. עובדה זו הפכה אותם גם שלא במתכוון – לעדי ראייה. ובבוא היום, כשהמכירה למצרים דרשה את תעודת האמינות המוכיחה כי האדם הנמכר אינו איש גנוב או גזול, אלא עבד שנמכר כדין, באו המדינים להעיד על כך, ומכיון שהיו אנשים חשובים ואמינים, התקבלה עדותם בליבו של פוטיפר, והסכים לקנות את יוסף מן הישמעאלים **על סמך עדותם של המדינים**.

נמצא שהמכירה לפוטיפר קמה ונשלמה מבין שניהם – הישמעאלים והמדינים.

וכך מתבארים הפסוקים:

(כז-כח) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לָחֶם, וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד... וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים. ובתוך כך – **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** – ומאחר שעברו שם במקרה, נעשו ממילא עדים למכירה של יוסף מידי האחים לישמעאלים.

כשקרבו הישמעאלים, הציעו להם האחים את יוסף והתרצו לקנותו. **וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ** – האחים **אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר. וַיִּמְכְּרוּ** – האחים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף, וַיָּבִיאוּ** – הישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה.**

כשבאו הישמעאלים למצרים וביקשו למוכרו בשוק העבדים ("אבן הנלקח"), לא אבו המצרים לקנותו, משום שהיה נראה גנוב בידם. כי כאמור הישמעאלים סוחרי-חפצים הם ולא סוחרי בני אדם, ומנין בא להם פתאום עבד למכירה? בעקבות כך נאלצו הישמעאלים להעמיד את המדינים כעדים על כך שאכן נמכר יוסף כדת וכדין, ואז בא פוטיפר וקנהו מיד הישמעאלים על סמך עדות המדינים.

ושני הפסוקים האחרונים מתבארים היטב: מצד אחד – **"וְהַמְּדָנִים" מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים.** ומצד שני - **וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד "הַיִּשְׁמְעֵאלִים" אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה.** שבאמת נמכר לפוטיפר מיד ה**ישמעאלים** אשר הורידוהו שמה, אולם מאחר שלולא עדותם של ה**מדנים-מדינים** לא היה נמכר – נחשב שגם הם מכרוהו, משום שהם קיימו את המכר בעדותם.

■ מכירת יוסף נעשתה בשותפות המדינים והישמעאלים ■

ה**מושב זקנים** בפירוש אחד שלו כתב לפרש, שהמכירה למצרים נעשתה בשותפות המדינים והישמעאלים.

ופירש את השתלשלות העניינים כך:

לאחר שהורידו האחים את יוסף אל הבור, סיפר הכתוב שהתיישבו לאכול לחם. ומסתבר שלא היו אוכלים ליד הבור ממש במקום שבו נשמעות זעקותיו של יוסף – כדי שלא לאכול על הדם. אלא התיישבו רחוק מן הבור[6].

בעודם יושבים לאכול לחם, הבחינו בשיירת הישמעאלים הנשרכת מרחוק, והחליטו למכור להם את יוסף. ואכן, משקרבו הישמעאלים, הוצעה להם המכירה, והם התיישבו עם האחים במרחק מן הבור לסכם את המכירה ולכתוב עליה שטר.

מאחר שהיו כולם רחוקים מן הבור ועסוקים בפרטי המכירה – לא הבחינו שבתוך כך עוברים שם אנשים מדינים סוחרים, אשר שמעו את זעקותיו של יוסף, והעלוהו מן הבור בגניבה.

משהתגלה הדבר, נוצר וויכוח בין הישמעאלים למדינים. המדינים טוענים: 'שלנו הוא'! שזכינו בו מן ההפקר. ואילו הישמעאלים טוענים לעומתם: 'שלנו הוא'! שקנינו אותו בכסף מלא מבני יעקב!

מאחר שלא הגיעו לעמק השווה, לא היתה להם ברירה אלא להתפשר ולהיעשות שותפים בו, וכך הורידוהו שניהם למצרים ומכרוהו שם לפוטיפר.

וכך מתבארים הפסוקים:

בתחילה – **וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד...** **וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים** – ואכן התיישבו לסכם את פרטי המכירה, רחוק מן הבור, שלא לאכול על הדם. אלא שבתוך כך – **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** – אשר שמעו את זעקותיו של יוסף מן הבור, **וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ** – המדינים **אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר** –

---

[6] אם כי **הספורנו** כותב שאחר שהיו משוכנעים בצדקת דרכם שיוסף רודף הוא, "ישבו לאכול לחם כדרכם תמיד ולא היה דבר זה זר בעיניהם".

בגניבה וללא ידיעת האחים והישמעאלים [כשבתווך נמשך המשא-ומתן בין האחים לישמעאלים].

לאחר שסיכמו ביניהם את פרטי המכירה – **וַיִּמְכְּרוּ** – האחים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף** – אלא שאז גילו הישמעאלים להפתעתם שהמדינים מחזיקים בו. כעת נוצר ריב ביניהם מי יזכה בו. בלית ברירה הוכרחו שניהם להשתתף בו, **וַיָּבִיאוּ** – שניהם, הישמעאלים והמדינים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרַיְמָה.**

ומתיישבים הפסוקים היטב; כי מה שכתוב ש'המדנים' מכרו אותו ומה שכתוב שה'ישמעאלים' הורידו ומכרו אותו – הכל אמת, משום ששניהם הורידוהו ומכרוהו.

*

כעין זה כתב גם החזקוני בפירושו הראשון, אבל בסגנון שונה: המדינים העלוהו מן הבור ומכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים מסרוהו **לפיקדון** ביד המדינים עד בואם למצרים, ונמכר לפוטיפר מיד שניהם. הרי נתקיימו כל המקראות.

ז

■ המכירה נעשתה בין האחים ל'מדינים', וה'מדינים' שכרו את ה'ישמעאלים' לשאת את סחורתם למצרים ■

הרמב"ן והספורנו פירשו כך:

השיירה הבאה מגלעד היתה מורכבת מישמעאלים ומדינים – אבל כל אחד מהם נשא תפקיד שונה: **המדינים** - היו בעלי הסחורה של הנכאת והצרי והלט (כפי שנאמר בפסוק "אנשים מדינים סוחרים"), **והישמעאלים** - שימשו כ'חברת הובלות' של המדינים.

חלוקת העבודה הזו נפוצה באופי המסחר בעולם: העסקאות נעשות בין הסוחרים עצמם, והטיפול הלוגיסטי הכולל העמסת הסחורה ושינועה מרשות המוכר לרשות הקונה – נעשים באמצעות מובילים, שהם שלוחיהם של הסוחרים בעלי-הסחורה **ובעלי-הממון.** [בלשון חז"ל נקראים אנשים אלה "גַּמָּלִים", אנשים שעוסקים בטעינה ופריקה והובלה של סחורה על גבי גמלים].

כך התנהלו גם עסקי הנכאת הצרי והלט: המדינים היו **בעלי הסחורה**, והישמעאלים – **נושאי הסחורה**.

והיתה גם סיבה מיוחדת לשכור את שירותי הישמעאלים: העברת סחורות דרך המדבר נעשית בדרך-כלל באמצעות גמלים, והישמעאלים, יושבי המדבריות, היו מנוסים בכך.

בהתאם לכך, כשביקשו האחים למכור את יוסף לשיירה הבאה מגלעד – ניהלו את המכירה בשני ערוצים שונים: המכירה עצמה נעשתה בין האחים ובין המדינים. האחים היו ה'בעלים' של יוסף, והם מכרוהו לידי המדינים הסוחרים שיעבור לרשותם ולבעלותם. אבל המדינים עצמם לא התעסקו בפעולות הטכניות של נשיאת הסחורה והעברתה ממקום למקום, אלא שכרו לשם כך את הישמעאלים עם גמליהם.

שינוי לשונות הפסוקים – מבארים הרמב"ן והספורנו – נובעים מההתייחסות המשתנה של התורה לשני היבטיה של המכירה; כי גם המכירה הרשמית בין האחים לסוחרים, וגם המסירה בפועל לידי שלוחיהם – נחשבות 'מכירה'.

וכך מתפרשים הפסוקים: בתחילה הבחין יהודה מרחוק בשיירת גמלים באה מגלעד, וניכר היה שהם ישמעאלים, כי כך היה דרכם של הישמעאלים להוביל נכאת וצרי ולט מגלעד למצרים. בהתאם לכך אמר יהודה 'לכו ונמכרו **לישמעאלים**'. והסכימו אחיו.

אולם משהתקרבה השיירה, התברר שאף שבאמת שיירת גמלים של ישמעאלים היא - וכפי שנראתה מרחוק - אבל אין הישמעאלים בעלי הסחורה, אלא רק מובילים שנשכרו על ידי המדינים, ואינם אלא עושי-דברם של המדינים ושלוחיהם.

ואז הלכו אחי יוסף, "וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור, וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה".

אף שכתוב ש"מכרו" אותו לישמעאלים, אין כוונת הכתוב למכירה האמיתית, היינו העברת הבעלות והממון מיד ליד - שזה ודאי נעשה בין האחים למדינים בעלי הסחורה. אלא כוונת הכתוב למסירת יוסף בפועל מיד ליד, שהיא נעשתה בין האחים לישמעאלים, וקורא לאותה מסירה – "מכירה", משום שמסירתו של יוסף לידי הישמעאלים **מובילי הסחורה**, המייצגים את המדינים **בעלי הסחורה** - בכלל המכירה היא. שהמכירה כוללת גם את העברת הבעלות הממונית, וגם את מסירת הסחורה עצמה, וכאן כוונת הכתוב למסירה של הסחורה עצמה, דהיינו יוסף.

אם כן הפסוקים מתבארים היטב:

כשכתוב "והמדנים מכרו אותו אל מצרים", הוא אמת, כי המכירה עצמה והעברת הבעלות נעשו בין האחים והמדינים בעלי הסחורה, והם גם מכרו אותו למצרים.

ומה שכתוב אצל האחים "וימכרו אותו לישמעאלים אשר הורידוהו שמה", וכן אצל פוטיפר "ויקנהו מיד הישמעאלים" – גם הוא אמת. משום שהמכירה כוללת גם את מסירת הסחורה עצמה, אחר שהוסכמו פרטי המקח והבעלות, וכלפי זה אמר שהאחים מסרוהו לידי הישמעאלים, אשר הם העוסקים בקבלת הסחורה ונשיאתה, והם שהורידוהו למצרים, והם שמסרוהו גם לידי פוטיפר אחר שקנה את יוסף כדת וכדין מהמדינים בעלי הסחורה.

ופעמים שמתייחס הכתוב באומרו "מכרו" אל בעלי-הסחורה, ופעמים שמתייחס אל נושאי-הסחורה, והכל ענין אחד.

אמור מעתה: יוסף **נמכר** מהאחים למדינים ומהמדינים לפוטיפר. **ונמכר** בפועל מהאחים לישמעאלים ומהישמעאלים לפוטיפר. שכל מקום שאתה מוצא מכירה למדינים, אתה מוצא מסירה לישמעאלים, נושאי סחורת המדינים[7].

ח

■ המכירה נעשתה בין האחים ל'ישמעאלים', וה'מדינים' שימשו כמתווכים ■

האור-החיים מפלס גם הוא דרך בביאור הכתובים. וכך פירש:

---

[7] **כעין דברי הרמב"ן כתב גם הספורנו ומשלים את ביאור הדברים:**

"וימכרו את יוסף לישמעאלים - לישמעאלים עשו את המכר בעד המדינים האחרים (-בעבור המדינים הסוחרים), ולא רצו לדבר עם הסוחרים (-עצמם) פן יכירום בשבתם לפעמים בעיירות למכור, אבל דברו עם בעלי הגמלים שאינם מתעכבים בעיירות אבל עוברים בהם דרך העברה בלבד, ועל ידם עשו המכר, אבל הקונים היו המדינים הסוחרים כאמרו והמדנים מכרו אותו אל מצרים".

וכן מבאר גם הגור אריה ומטעים גם הוא את הדברים:

"אע"ג דהקונים היו מדינים סוחרים, נאמר "נמכרנו לישמעאלים" על השיירה שהיו ישמעאלים, כי דעתו של מוכר הוא על השיירה, יאמר: "מכרתי אותו לישמעאלים". וכן אחר כך כתוב 'ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים', כי הקונה תולה קנייתו מה שקונה מן כלל השיירה, שהם ישמעאלים, אע"ג דהמוכר לו בפרט היו מדינים, בטלים אצל כלל השיירה, שאין מדקדק הקונה רק על כלל השיירה, שהם ישמעאלים".

הישמעאלים היו "בעלי-הסחורה", והמדינים – "מתווכי-הסחורה". כך מצוי בעולם המסחר, שישנם אנשים שהם מה שמכנה האוה"ח "בעלי הכיס", דהיינו בעלי הממון שמעוניינים לשאת-ולתת באמצעות ממונם. ויש אנשים שהם "בעלי ההיכר והידיעה" – סרסורים ומתווכים, שמכירים את הסחורות הטובות ואת המקומות הראויים למסחר, ודרכם מתבצע המקח. אנשים אלה מכנה האוה"ח "סוחרים".

לדבריו, האחים ביקשו למכור את יוסף לישמעאלים, אלא שהישמעאלים סוחרי נכאת ולט הם ולא סוחרי אדם. לשם כך ביקשו האחים להשתמש בשירות המדינים המתווכים, שהם מומחים בהתאמת סחורות בין מוכרים וקונים. המדינים קנו את יוסף מהאחים כתיווך לבעלי הכיס – הישמעאלים, ובכך נעשו גם שותפים מסוימים בעסקה (מחמת שאפשרו את קיומה).

משירדו למצרים, נזקקו הישמעאלים שוב לשירותי הסוחרים המתווכים, הפעם – כדי למוכרו. כי כפי שנתבאר, לישמעאלים עצמם לא היה מגע עם שווקים ומחירים, אלא פעלו הכל באמצעות מתווכיהם הסוחרים, וגם כאן, ביקשו את שירותי המדינים למוכרו עבורם.

בשונה מהקנייה מהאחים – מוסיף האוה"ח – שבו היה חלקם של המדינים בתיווך והתאמת הסחורה, במכירה למצרים היה להם חלק משמעותי גם בבעלות הקניינית על יוסף, מחמת חלקם בהעמדת עסקת הקנייה.

אם כן, הורד למצרים על ידי שניהם, ונמכר מהישמעאלים למצרים באמצעות המדינים הסוחרים.

ולשונו של האוה"ח ברורה בפירושו זה:

> "ויעברו אנשים מדינים וגו'. צריך לדעת למה הזכיר עברת 'אנשים מדינים' אחר שלא היה המכר אלא לישמעאלים, כאומרו 'וימכרו את יוסף לישמעאלים'. וכן מוכח מהכתובים למעלה (כ"ה) 'והנה אורחת ישמעאלים וגו' לכו ונמכרנו לישמעאלים', אם כן סיפור 'ויעברו אנשים מדינים' לא נודע כוונתו.
>
> עוד רואני שאמר עוד הכתוב אחרי זה (ל"ו) 'והמדנים' מכרו אותו וגו', אם כן מוכח כי למדנים מכרוהו וכתוב ראשון מכחישו.

עוד אמר הכתוב אחר כך "ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים", הרי העמיד המכר שהיה לישמעאלים כאמור בתחילת הענין ולא למדנים. ורז"ל (ב"ר פ' פ"ד) אמרו מלמד שנמכר מכירות הרבה, ואין מתיישבים פשטי הכתובים בזה והבן.

והנכון הוא, כי פירושו של דברים הוא על זה הדרך: כי מתחילה הודיע הכתוב "והנה אורחת ישמעאלים" וגו' ודברי יהודה שאמר "לכו ונמכרנו לישמעאלים", ולהיות שאורחת ישמעאלים זו אינם סוחרים להתגר בכל מין קנין זולת במה שהיו נושאים ואין מציאות שיקנו את יוסף, אשר על כן הזמין ה' אנשים מדינים סוחרים, פירוש שמכירים כל מין סחורה אשר תזדמן לקנותה להרוחה.

ותדע כי הסוחר אינו **בעל הכיס**, אלא **בעל הידיעה וההיכר**, ובעל הכיס יקנה על פיו כמו שידוע זה בפינות גדולות בעולם. ובאמצעות אלו הסוחרים נגמר הדבר של המכר לישמעאלים. והוא שאמר הכתוב "ויעברו אנשים מדינים סוחרים", ובאמצעותם מכרו יוסף לישמעאלים, כי זולתם לא היו הישמעאלים קונים.

והנה כיון שביו שניהם - המדנים והישמעאלים - היה המכר, הרי יש למדנים חלק בריוח לצד כי הם הקונים, ולישמעאלים חלק בריוח לצד כי הם בעלי כיסים אשר נתנו עשרים כסף, ולזה אמר 'והמדנים מכרו אותו אל מצרים' וגו', כי צד שהיה להם חלק בו וגם הם היודעים הערך, הם היו המוכרים, לא הישמעאלים, כי אינם בקיאים בשיעור שיוויו, אבל גופו של יוסף היה ביד הישמעאלים כי הם העקרים שנתנו בו כספם, ולזה אמר "ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים", דקדק לומר "מיד" כי בידם היה, שהורידוהו שמה, ואין מציאות לקנותו פוטיפר זולת ממי שהיה בידו, וגם לא היו ישמעאלים יכולים למוכרו הם לבדם מבלי המדנים, מלבד טעם שהן הבקיאין בשוויו וידעו כמה שיעורו, גם לצד שיש להם חלק בריוח צריך שיסכימו הם על המכר, ולזה אמר הכתוב שהמדנים מכרו ולקחו מיד הישמעאלים. ובזה נתיישב הכתובים כפתור ופרח".

עד כאן לשונו.

יש לציין שכך פירש גם ה**תולדות יצחק**, שהמדינים היו סרסורים בין אחי יוסף לישמעאלים, ואחר כך הלכו הסרסורים עם הישמעאלים, שגם הם דרכם למצרים, ובמצרים אמרו להם הישמעאלים, כמו שקניתם אותו לנו מיד אותם האנשים, כך תהיו סרסורים למוכרו.

והוא כמו שהזכיר האוה"ח בתוך דבריו, רק שהאוה"ח הוסיף שגם היה להם רווח בו, אבל התולדות יצחק מפרש כפשוטו שאותו תיווך שעשו המדינים בין האחים לישמעאלים, חזרו ועשו בין הישמעאלים למצרים.

*

וכך מתפרשים הפסוקים:

וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד... וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים – אלא שהישמעאלים אינם סוחרי בני אדם ואין מציאות שיקנו את יוסף. לשם כך ביקשו האחים להיעזר בשירותי סוחרים-מתווכים, שהם יודעים להתאים סחורות בין אנשים. **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** – שהם שימשו כמתווכים **וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ** – האחים או המדינים **אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר** – ובאמצעות התיווך של המדינים הסוחרים - **וַיִּמְכְּרוּ** – האחים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף.**

מאחר ובדעת הישמעאלים היה לסחור ביוסף ולמוכרו במצרים, וכאמור אינם מתעסקים בעצמם במסחר אלא רק באמצעות מתווכים, ומלבד זאת גם היה למדינים הסוחרים חלק קניני ביוסף מחמת שיצרו את הקנייה – הוכרחו הישמעאלים לרדת עם המדינים למצרים כדי שימכרו עבורם את יוסף למצרים. וכך - **וַיָּבִיאוּ** – שניהם, הישמעאלים והמדינים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרַיְמָה.**

משבאו למצרים – **וְהַמִּדָנִים** - הסוחרים המתווכים - **מָכְרוּ אֹתוֹ** - בעבור הישמעאלים - **אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים.**

ומתפרש גם פסוק ל"ו - **וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדֻהוּ שָׁמָּה.** "דקדק לומר "מיד" כי בידם היה, שהורידוהו שמה" (אוה"ח).

❖❖❖

לפי כל הפירושים המובאים עד כה - יוסף נמכר **ב' פעמים**: **א) מן האחים לשיירה (ישמעאלים/מדינים-מדנים). ב) מן השיירה למצרים.**

ברם, רבים מן המפרשים פירשו שיוסף נמכר ג' פעמים ואף יותר.

ואלו הם פירושיהם:

ט

■ 'מדנים' הם 'ישמעאלים' – טרם קרבו ה'ישמעאלים', משכוהו ה'מדינים' מן הבור ומכרוהו ל'ישמעאלים-מדנים', והם הורידוהו למצרים ■

בשונה מדעת רובם המוחלט של הראשונים, שנקטו ש'מדן' ו'מדין' אומה אחת הם ו'ישמעאל' אומה בפני עצמה – דעת **הרשב"ם** (פסוק כ"ח ופסוק ל"ו) דעה יחידה היא, שבאמת 'מדין' ו'ישמעאל' היו שתי אומות נפרדות, אבל 'מדן' ו'ישמעאל' היו אומה אחת[8].

ועל פי זה פירש כך: בתחילה ראו האחים שיירת ישמעאלים-מדנים באה מרחוק, ואמר יהודה 'לכו ונמכרנו לישמעאלים אלו'. אולם בעודם ממתינים לישמעאלים שיבואו, עברה שם קבוצה אחרת של 'מדינים', אשר שמעו את קולו של יוסף בבור, והם משכוהו והעלוהו מן הבור, ומכרו אותו לישמעאלים-מדנים בעד עשרים כסף.

ובאשר לאחים – מציע הרשב"ם שתי דרכים:

האחת – שהמכירה נעשתה בין הישמעאלים והמדינים לבדם, ללא ידיעת האחים[9].

לפי פירוש זה, "**וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף וגו' וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים**", מתפרש כפשוטו, שאותם מדינים אשר העלו את יוסף מן הבור – מכרוהו לישמעאלים.

והדרך השניה, שבאמת האחים הם שמכרוהו, שהם ציוו למדינים העוברים שם להעלותו מן הבור. וכשהעלוהו מן הבור – מכרוהו האחים לישמעאלים. ופסוק **וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת**

---

[8] **וטעם החילוק ביניהם נראה**, משום שאף שהיו כולם אחים, וישמעאל גדול מכל אחיו, עדיין היתה 'מדין' אומה בפני עצמה, כמו שמצינו לעיל (לו, לה) "וימת חושם וימלוך תחתיו הדד בן בדד המכה את מדין בשדה מואב" עיין שם ברש"י. וכן אצל משה רבינו מצינו (שמות יב, טו) "ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין". וגם יתרו היה כהן מדין. ובחומש במדבר (בפרשיות בלק פנחס ומטות) מצינו שהיו מדין קוסמים ומכשפים ובני ישראל נלחמו בהם והרגו בהם, וכן מצינו בשופטים מלחמת גדעון במדין.

ומכל זה עולה שהיו ה'מדינים' אומה בפני-עצמה וישבו בארץ משלהם. זאת לעומת ה'מדנים' שלא נזכרו בכתוב כלל מלבד אצל לקיחת אברהם את קטורה ובמכירת יוסף. ויש ללמוד מזה שהיו נכללים עם ישמעאל כשאר האחים.

[9] אם כי הרשב"ם פתח שבעודם ממתינים לישמעאלים עברו שם המדינים, ולפי זה כשקרבו הישמעאלים היו צריכים האחים לדעת מהמתרחש שם.

והוסיף הרשב"ם שאף שכתוב "אשר מכרתם אותי מצרימה" והנה לפירוש זה כלל לא מכרוהו, יש לומר שגרמת מעשיהם שהניחוהו בבור לנפשו סייעה במכירתו.

יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים – מתפרש על האחים ("וימשכו ויעלו" האחים באמצעות המדינים וכו').

לאחר שקנו הישמעאלים-מדנים את יוסף, הורידוהו למצרים, ומכרוהו שם. והפסוק "והמדנים מכרו אותו אל מצרים" מתפרש כנ"ל, שהמדנים שהם הישמעאלים, הורידוהו ומכרוהו למצרים. כך גם פסוק ל"ו שפוטיפר קנהו "מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה"

י'

■ נערך 'מכרז' בין המדינים לישמעאלים, המדינים שהציעו סכום גבוה יותר - העלוהו מן הבור ומכרוהו לישמעאלים, והם הורידוהו למצרים ■

ה**מושב זקנים** בפירוש אחר שלו כתב, שכשקרבו הישמעאלים, הציעו להם האחים לקנות את יוסף. אלא שבעוד הם דנים בפרטי המכירה והסכום הנדרש לה – עברו שם אנשים מדינים, אשר הציעו סכום גבוה יותר בעבור קנייתו. מכיון שכך, החליטו האחים למוכרו למדינים.

המדינים אכן קנאוהו ומשכוהו מן הבור. אלא שאז התחרטו הישמעאלים שלא קנאוהו הם מבני יעקב, והחליטו לקנותו מן המדינים. לאחר שקנאוהו הישמעאלים מידי המדינים – הורידוהו למצרים ומכרוהו לפוטיפר.

והפסוקים מתבארים היטב:

בתחילה – **וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד...** **וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים.** ואכן הוצע לישמעאלים לקנות את יוסף. אלא שבתוך כך – **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** – אשר הציעו סכום גבוה יותר עבור יוסף, והתרצו האחים למכרו להם. המדינים קנאוהו, **וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ** – המדינים **אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר.**

אלא שאז התחרטו הישמעאלים, וביקשו לקנות את יוסף מן המדינים. המדינים נענו להם, **וַיִּמְכְּרוּ** – המדינים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף, וַיָּבִיאוּ** – הישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה.**

וביאור פסוק ל"ו, יתבאר בפירוש הבא.

יא

■ בעוד ה'ישמעאלים' קרבים, העלוהו ה'מדינים' בגניבה, וחזרו ומכרוהו ל'ישמעאלים', והם הורידוהו למצרים ■

גם ה**בכור שור**, **הרא"ם**, וה**מלבי"ם** פירשו שהמדינים הם שהעלו את יוסף מן הבור ומכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים הורידוהו למצרים ומכרוהו שם; אלא שלדבריהם, המדינים משכוהו מן הבור **בגניבה**.

כי בדעת האחים היה למכרו לישמעאלים, אלא שבתוך כך עברו שם המדינים ששמעו את יוסף צועק מן הבור, והם העלוהו וגנבוהו, ואחר כך מכרוהו לישמעאלים בעשרים כסף, והישמעאלים הורידוהו למצרים[10].

וגם לדבריהם מתיישבים הפסוקים:

שבתחילה – **וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לָחֶם, וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וגו', וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים.** אלא שבתוך כך – **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** – אשר שמעו את זעקותיו של יוסף מתוך הבור, **וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ** – המדינים **אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר** בגניבה, ושוב חזרו המדינים **וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף, וַיָּבִיאוּ** – הישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרַיְמָה**[11].

---

[10] וזה בשונה מפירוש ו' לעיל, שלאחר שגנבוהו המדינים הסכימו להשתתף עם הישמעאלים, כי לפי הפירוש הנוכחי לא התרצו אלא למוכרו להם.

[11] **הרא"ש** הביא בשם **המדרש** שבכוונה עשו כן המדינים (לגנוב את יוסף ושוב למוכרו לישמעאלים), משום שהיו מכירים את הישמעאלים הבאים מרחוק שהם עשירים ויקנוהו, ולכך מיהרו לגנבו מן הבור ולמכרו לישמעאלים.

ואילו **המלבי"ם** מפרש, שמה שהזמין ה' את המדינים שיקדימו ויעלו את יוסף טרם הספיקו הישמעאלים להתקרב, הוא כדי שלא יקחהו ראובן.

וזה לשונו: "ראובן היה עמהם באותה עצה והתרחק גם כן עם יתר האחים, ושיער בעצמו שיוכל לשוב אל הבור טרם שיגיעו הישמעאלים לשם (-שהרי האחים ראו את הישמעאלים מרחוק כמאמר הכתוב "וישאו עיניהם", ואם כן עדיין יש שהות זמן עד שיתקרבו), למשל – הבור היה במזרח והאחים היו כנגדו בצד מערב, וראו שהישמעאלים באים מרחוק מצד מערב והתרחקו הם לצד צפון או דרום, ושיער ראובן שבטרם יבואו הישמעאלים עד המקום ששם ישבו האחים, ומשם עד הבור שהיה ודאי רחוק מן האחים לצד מזרח שלא ישמעו קולו – יקדים הוא ויוציאהו מן הבור".

"אבל המדנים באו מצד מזרח, ששם הבור, והוציאו אותו קודם שבא ראובן, ופגעו בהישמעאלים ומכרוהו, וכשבא ראובן ראה שאין יוסף בבור, ולכן שב אל האחים והגיד להם דבר חדש שהילד איננו ולא נודע מי לקחו, ואני אנה אני בא לבקשו, כי ודאי ישלח אותו אביו לבקשו".

*

ועדיין, בין לפירוש י' ובין לפירוש י"א, פסוק ל"ו טעון ביאור: שם נכתב שהמדנים הם אלו שמכרוהו למצרים, בעוד ממש כעת נתבאר שהישמעאלים הם שהורידוהו!

על זה פירשו ראשונים אלו, שמה שנאמר "**וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים**", לא שבאמת הם מכרו אותו למצרים, אלא שהם מכרו אותו לישמעאלים **להורידו למצרים**.

ולכך כתוב והמדנים מכרו אותו "אל מצרים" ולא כתוב "במצרים", משום שהמדנים כלל לא ירדו למצרים למוכרו שם, אלא הם מכרוהו לישמעאלים, שבסופו של דבר הורידוהו למצרים, ועל ידי מכירתם לישמעאלים נתגלגל הדבר שהורד למצרים ונמכר שם.

יב

■ ה'מדינים' העלוהו מן הבור ומכרוהו ל'ישמעאלים'; ה'ישמעאלים' הורידוהו למצרים, ו'המדינים' הובאו למצרים כדי לערוב על מכירתו ■

בפירוש אחר שלו מפרש **הפענח רזא**, שהמדינים הם שמכרוהו לישמעאלים (באיזה אופן שיהיה, או שגנבוהו מן הבור ואחר כך מכרוהו, או שקנוהו מן האחים בסכום גבוה יותר ואחר כך מכרוהו לישמעאלים), והישמעאלים הורידוהו למצרים למוכרו שם.

אלא שכשבאו למכור את יוסף לפוטיפר, נתקלו בבעיה אשר הצריכה את התערבות המדינים.

והדברים מתוארים במדרש רבה (פרשה פ"ו סימן ג'):

> "**ויקנהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים איש מצרי - איש מצרי, גבר ערום**" – כלומר, לכן אמר הכתוב שהיה 'איש מצרי', לומר שהיה חכם וערמומי כמו המצרים שהיו חכמים וערמומיים.
>
> "**ומה הות ערמותיה**" – ומה היתה חכמתו?
>
> "**אמר, בכל מקום גרמני מוכר כושי וכאן כושי מוכר גרמני, אין זה עבד**" – כלומר, בנוהג שבעולם אנשים לבנים מוכרים עבדים שחורים, ואילו כאן

הישמעאלים שהם שחורים, מוכרים עבד לבן! אין זאת, הסיק פוטיפר בחכמתו, אלא שהנמכר אינו עבד אלא איש גנוב, והיום או מחר דרוש יידרש.

משום כך אמר להם: **"הביאו לי עָרֵב"** – הַ־ציגו בפניי ערבות שהוא עבד שנמכר כדין, שלא יתבענו שום אדם ממני[12].

אם כן, באמת ה'ישמעאלים' הם שהורידוהו למצרים ומכרוהו שם, כפשט הכתובים, ומה שנאמר "והמדנים מכרו אותו למצרים" היינו שהם **קיימו את המכר** ע"י ערבותם, כי בלא זה לא היו הישמעאלים יכולים למוכרו לפוטיפר, והוצרכו להוריד גם את המדינים להעיד ולהיות ערבים על המכר.

[גם **רבינו חיים פלטיאל** משתמש בדברי המדרש הללו, אבל פירש להיפך, שהמדינים הביאו את הישמעאלים לערוב על המכירה. דבריו הובאו להלן פירוש י"ד].

יג

■ ה'מדנים' אינם אומה כלל, אלא אנשי מדנים (ריב ומדון) שמתעסקים בתיווך עבדים; ה'ישמעאלים' וה'מדינים' הלכו בשיירה אחת, ה'מדינים' העלוהו ומכרוהו ל'ישמעאלים', ה'ישמעאלים' הורידוהו למתחם העבדים שמחוץ לעיר, משם הורד ונמכר לפוטיפר בשוק העבדים שבתוך העיר ■

הנצי"ב בספרו **העמק דבר** מפרש בצורה נפלאה את השתלשלות המכירה:

הוא מקדים לתאר שני נתונים הנוגעים לשיירות ההולכות במדבר:

ראשית, הישמעאלים, יושבי והולכי המדברות, דרכם ללכת במדבר כשהם רכובים על גמלים. שנית, אין אפשרות ללכת במדבר בשיירות קטנות אלא מוכרחים להצטרף לשיירה גדולה.

כפי המתואר בפסוקים, לאחר שהורידו את יוסף לבור, התיישבו האחים לאכול לחם, ואז נשאו עיניהם וראו מרחוק שיירת ישמעאלים באה מגלעד.

---

[12] והסיומת במדרש שם היא: "על כן אמר מיד הישמעאלים". והיא אינה ברורה לפירוש זה אלא רק לפירושים האחרים המובאים להלן.

כיצד ידעו שהם ישמעאלים?

משום שראו שיירת גמלים, וכאמור דרכם של הישמעאלים לנוע במרחבי המדבר עם גמלים.

ברם, לא ידעו האחים שעם אותה שיירה הלכו גם אנשים מדינים סוחרים. שכפי שנתבאר אי אפשר ללכת במדבר אלא בשיירה גדולה, וככל הנראה הישמעאלים לבדם היו מעט אנשים, והוכרחו להשתתף עם אותם מדינים סוחרים שצעדו עמהם.

ומדוע לא הבחינו בהם האחים?

משום שבשונה מהישמעאלים שרכבו על הגמלים כדרכם – המדינים שהלכו עמהם, צעדו רגלי. וכשראו האחים את השיירה מרחוק, לא ראו אלא את הגמלים הגבוהים, ובהתאם לכך הסיקו שמגיעה שיירת ישמעאלים. בהתבסס על הנחה זו אמר יהודה לכו ונמכרנו ל'ישמעאלים' הללו, והסכימו אחיו.

אמנם משהתקרבה השיירה, גילו האחים שהיא מורכבת מרוכבי-גמלים והולכי-רגלי. ישמעאלים ומדינים.

שינוי אופן ההליכה בשיירה, גרם גם את השתלשלות הענינים הבאה: כשקרבה השיירה אל הבור, עלו לקראתה זעקותיו של יוסף. אמנם לא הגיעו הזעקות לאוזניהם של כל אנשי השיירה, אלא רק אל הקרובים יותר. ומי הם? – המדינים, שהם ההולכים רגלי, ואוזניהם כרויות לשמוע את הקולות הבאים מן האדמה. לעומתם, הישמעאלים, הרכובים על הגמלים הגבוהים – אליהם לא הגיע הקול.

כששמעו המדינים את הזעקות מתוך הבור, נטו מן הדרך לראות מה אירע שם. וכשהבחינו ביוסף, משכוהו והעלוהו מן הבור, ומכרו אותו לישמעאלים – חבריהם לשיירה – בעשרים כסף.

כל זה נעשה כשהאחים מתבוננים מרחוק, משתאים ומחרישים לראות שהצליח ה' דרכם, ויוסף נמכר לישמעאלים בלי שיצטרכו הם להתעסק במכירתו.

לאחר שקנו הישמעאלים את יוסף, הורידוהו למצרים.

כאן מוסיף הנצי"ב ומתאר (עפ"י המדרש) את צורת המסחר בעבדים שהיתה נהוגה במצרים:

בתוך מצרים התקיים שוק רשמי, בו התנהל מסחר בעבדים, כשהאחד מביא את עבדו ומציגו למכירה והאחר בא וקונהו.

ומה יעשה אדם שאין בידו את הזמן ואת הממון לטפל בעבד עד שיצליח למוכרו?

כאן הציע האוצר-הכללי של המדינה ('דימוסיא' בלשון המדרש) שירות מיוחד, בו הוא עצמו קונה את העבדים הבאים למצרים, והוא מתעסק בקנייתם ובמכירתם.

לשם כך, העמיד האוצר-הכללי מתחם מיוחד מחוץ לעיר, לשם מובאים העבדים המיועדים למכירה, ובבוא הזמן מורידים אותם אל שוק העבדים הרשמי שבתוך העיר, (כך למשל עבד שהורד למכירה בשוק העבדים ולא נמצא לו קונה, מחזירים אותו אל המתחם המיוחד של העבדים מטעם המדינה, וכעבור מספר ימים שוב מורידים אותו אל השוק למכירה, כך כמה פעמים עד שנמכר. וכל זה חוסך מבעלי-העבדים עצמם לכלות את זמנם בהמתנה מייגעת הכרוכה בהפסד זמן וממון עד שיימכר העבד).

הממונה על מחלקה זו של מסחר העבדים מטעם האוצר-הכללי של המדינה – היה **פוטיפר רב הטבחים**. והמתווכים המתעסקים בקניית ומכירת העבדים בעבור האוצר-הכללי – היו **ה'מדנים'**.

באופן מחודש מפרש הנצי"ב, שה'מדנים' האמורים כאן אינם מעם 'מדן', אלא מלשון 'ריב ומדון'. כלומר אנשים מיוחדים שהם בעלי ריב ומדון, אשר מתאימים למסחר הבזוי והשפל של עבדים, (כידוע, אווירת המסחר בעבדים מורכבת מצעקות והשפלות, ולא מתעסקים בה אנשים מכובדים, אלא אנשים שפלים, שאותם מכנה הנצי"ב "בעלי ריב ומדון", שהם גוררים את העבדים, גוערים בהם, ונוהגים בהם בגסות אופיינית).

הישמעאלים, שדרכם לסחור בסחורה רגילה ולא בסחורה אנושית ורק במקרה נקלע לידם עסק יוסף – החליטו שלא לבזבז את זמנם על מכירה רגילה של יוסף, בשוק העבדים שבתוך העיר, אלא למוסרו לידי האוצר-הכללי של המדינה שיטפל במכירתו. בהתאם לכך, כשבאו למצרים, מכרוהו למדנים, שלוחיו של פוטיפר, האחראים מטעמו ומטעם האוצר-הכללי של המדינה לקנות ולמכור עבדים כמבואר.

בהשגחה מאת ה', חמד פוטיפר את יוסף וביקש לקנותו לעצמו. אולם מאחר שהיה הוא עצמו הממונה על עסק העבדים מטעם המדינה – היה מנוע מלקנותו לעצמו, מחמת ניגוד העניינים. הנצי"ב מביא לכך דוגמא מאצלנו: דין הוא שגבאי צדקה אסורים לקנות מן הצדקה לעצמם מפני החשד. אם כן, אף שם היה פוטיפר אסור בקניית עבדים לעצמו.

בשל כך, השתדל פוטיפר לעשות תחבולה [שאותה לא פירש הנצי"ב], שלא ה'מדנים' יורידוהו למצרים אל שוק העבדים, אלא ה'ישמעאלים' שמכרוהו לשם, הם עצמם יורידוהו אל השוק, ובראות כולם שהישמעאלים מציעים אותו למכירה – לא יידעו כי נמכר מקודם לאוצר-הכללי ועתה הורד לכאן, אלא יסברו שזוהי מכירה פרטית בשוק העבדים כמו שאר המכירות. עסק כזה רשאי פוטיפר לעשות, משום שכעת הוא איש פרטי שקונה מיד מוכר פרטי.

ומוסיף הנצי"ב: "והיה בזה גם טובה ליוסף לשעה זו, כי המדנים המה אנשים רעים אשר חברתם הרגילה עם עבדים קשה על איש יקר רוח כיוסף, אבל הישמעאלים היו סוחרים בשארי דברים ואין להם עסק עם עבדים, רק במקרה בא להם עסק יוסף".

תחבולתו של פוטיפר אכן הצליחה, ויוסף הורד [מהמתחם שמחוץ לעיר] אל שוק העבדים [שבתוך העיר] - ע"י הישמעאלים. שם המתין לו פוטיפר וקנה אותו לעצמו מידי הישמעאלים.

מעתה מבוארים ומדוקדקים הפסוקים היטב:

לז (כה-כז) **וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וגו'. וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים.** כשהתקרבה השיירה, הבחינו האחים שהולכים עמה גם אנשים מדינים סוחרים. ומכיון שאותם מדינים הלכו רגלי, יכלו לשמוע את זעקותיו של יוסף מתוך הבור.

(כח) וַיַּעַבְרוּ – אותם – **אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** – אשר הלכו רגלי עם שיירת הישמעאלים רכובי הגמלים, וישמעו את זעקותיו של יוסף מן הבור. **וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ** – המדינים **אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּ** – אותם מדינים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים** – חבריהם לשיירה – **בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף, וַיָּבִיאוּ** – הישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה.**

לדברי הנצי"ב, ה'מדנים' אינם 'מדינים', וגם אינם שם אומה, אלא קבוצת סוחרי עבדים בעלי ריב ומדון.

בבואם למצרים, החליטו הישמעאלים למוכרו לידי ה'מדנים', סוחרי העבדים מטעם האוצר-הכללי בניהולו של פוטיפר.

(לו) וְהַמְּדָנִים – סוחרי העבדים, אנשי הריב ומדון – **מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים** – כלומר מכרו אותו מטעם הישמעאלים (שהרי מתווכים הם, שלוחים גם

של הקונה וגם של המוכר), למחלקת העבדים שמטעם אוצר המדינה, אשר הממונה עליה היה פוטיפר.

כאמור, פוטיפר ביקש לקנות את יוסף לעצמו, אלא שהיה מנוע לעשות כן מחמת שהוא הממונה על העבדים, ואסור לו לקנות עבד לעצמו ממחלקת העבדים שעליה הוא ממונה. לשם כך, עשה תחבולה שהישמעאלים אשר הביאו אותו למצרים, הם שיורידוהו לשוק העבדים הרשמי, ושם יוכל פוטיפר לקנותו כאחד האדם.

לט (א) **וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה** – כלומר, הורד מהמתחם המיוחד של העבדים מטעם המדינה שהיה מחוץ לעיר, אל שוק העבדים שבתוך העיר. ושם – **וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדֻהוּ שָׁמָּה** – שמכיון שהשתדל שהישמעאלים הם שיורידוהו מחוץ לעיר אל שוק העבדים שבתוך העיר, שוב לא נודע שהיה יוסף במתחם העבדים של אוצר המדינה, אלא ראה העולם שהישמעאלים הם שמציעים אותו למכירה, וכשבא פוטיפר לקנותו מיד הישמעאלים שהורידוהו לשוק – הרי נעשה כאן מקח פרטי בין פוטיפר לישמעאלים, ושוב כשר הדבר שיוכל לקנותו לעצמו. ואכן ע"י השתדלות זו קנה אותו לעצמו.

ומדוקדק היטב לשון הכתוב: "מיד הישמעאלים **אשר הורידוהו שמה**". שבאמת הם אלו שהורידוהו לשם (לשוק העבדים שבתוך העיר), ממתחם העבדים שמחוץ לעיר.

*

ונמצא לפי פירוש זה, שיוסף נמכר שתי פעמים לפוטיפר: האחת, לפוטיפר כממונה ומייצג עסק העבדים שמטעם המדינה. והשניה, לפוטיפר כאיש פרטי שקונה עבד לעצמו.

פסוק ל"ו שבפרק ל"ז מתייחס למכירתו לפוטיפר בכובעו כממונה על העבדים שבמצרים ("וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרָיִם" - היינו אל דימוסיא, האוצר-הכללי, של מצרים. "לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים" - שהוא היה ממונה על אותה דימוסיא).

ופסוק א' שבפרק ל"ט מתייחס אל מכירתו לפוטיפר בכובעו כאדם פרטי, שקונה אותו בשוק העבדים הכללי מיד הישמעאלים שהורידוהו לשם ומכרוהו לו.

■ הועלה ע"י האחים, נמכר ל'ישמעאלים', ה'ישמעאלים' מכרוהו ל'מדינים', ו'המדינים' מכרוהו למצרים בערבות הישמעאלים ■

רש"י כתב: "ויעברו אנשים מדינים - זו היא שיירא אחרת, והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה. וימשכו - בני יעקב, את יוסף מן הבור, וימכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדינים, והמדינים למצריים".

ראשית, מדויק מדברי רש"י, שה'מדנים' הנזכרים בפסוק ל"ו הם ה'מדינים'. שהרי לא הזכיר כלל את ה'מדנים', וכתב שה'מדינים' מכרוהו למצרים, בעוד בפסוק כתוב שה'מדנים' מכרוהו. ועל כרחנו, שמדן ומדין אחד הם, וכשיטת רוב המפרשים הנזכרים.

וכן יש להוכיח מדבריו בפרשת מטות (ל"א, ו'), שם כתב שני פירושים מדוע למלחמת מדין נשלח רק פנחס להילחם ולא אלעזר הכהן אביו; הפירוש האחד הוא, שאמר הקב"ה מי שהתחיל במצוה, שהרג את כזבי בת צור המדינית - הוא יגמור. דבר אחר, שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו, שנאמר "והמדנים מכרו אותו למצרים". הרי מפרש שהמדנים הם המדינים, ושניהם אחד הם, שהם מכרו את יוסף, והם שהחטיאו את ישראל במדבר.

ומה שפירש רש"י "וימשכו - בני יעקב את יוסף מן הבור", ולא פירש כפשוטו של מקרא שאותם אנשים מדינים שעברו שם הם העלוהו, ביארו הגו"א והשפ"ח שהוקשה לו כיצד היו המדינים רשאים למושכו אם עדיין אינו שלהם, ועל כן פירש שהאחים משכוהו ומכרוהו [ואמנם המפרשים לעיל כבר תירצו על קושיה זו לפי דרכם].

מדברי רש"י עולה, שהמדינים נכנסו לסיפור המכירה רק **אחרי** שהועלה יוסף מן הבור ע"י האחים ונמכר לישמעאלים, אף שבכתוב עצמו נזכרו קודם לכן.

ופירש **הדעת זקנים** שכך היה המעשה לפי רש"י:

בתחילה ראו האחים את ה'ישמעאלים' מרחוק, והחליטו למוכרו להם. בתוך כך עברו שם אנשים 'מדינים', אבל עדיין לא נכנסו להשתלשלות המכירה רק הזכירם הכתוב שעברו שם. וכשקרבו הישמעאלים – משכו האחים את יוסף מן הבור ומכרוהו לישמעאלים בעשרים כסף, וה'ישמעאלים' מכרו אותו ל'מדינים', וה'מדינים' מכרוהו למצרים.

ומה שהזכיר הכתוב בפסוק כ"ח "**וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים**" אף שאינם שייכים כלל לענין, שהרי המכירה נעשתה בין האחים לישמעאלים – הוא כדי שלא תתמה בהגיעך לפסוק ל"ו "**וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרָיִם**", מאין בא לידי המדינים ומי מכרו להם, על כן בצירוף שני הפסוקים מתבאר שגם הם היו במהלך המכירה[13].

וזה כוונת רש"י שכתב: "זו היא שיירא אחרת, והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה". כלומר, שבפסוק זה כבר הודיעך הכתוב שהמכירה היתה לא רק לישמעאלים אלא שנמכר פעמים הרבה.

וכך מתפרש פסוק כ"ח: **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** - ועדיין לא נכנסו לסיפור המכירה, רק סיפר בסתם שעברו שם, כדי שבהמשך תבין כיצד הגיעו להיות בכלל המכירה. **וַיִּמְשְׁכוּ** – האחים – **וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף.** המכירה נעשתה בין האחים לישמעאלים, והאחים הם שהוציאוהו מן הבור ומסרוהו לידי הישמעאלים.

ואח"כ חזרו הישמעאלים ומכרוהו לאותם מדינים סוחרים שעברו שם[14], ולא נזכרה מכירה זו בפסוק כאן, אבל בהסתמך על פסוק ל"ו מוכרחים להכניס כאן גם עובדה זו. **וַיָּבִיאוּ** – אותם מדינים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרַיְמָה.**

*

אלא שכל זה מיישב כמובן רק את פסוק כ"ח ופסוק ל"ו, מה ענין המדינים לדין-ודברים שבין האחים והישמעאלים; אבל עצם סתירת הפסוקים בדבר זהות המוכרים את יוסף **למצרים** – בעינה עומדת.

שמצד אחד – **"וְהַמְּדָנִים" מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים.** הרי שהמדנים/מדינים מכרוהו. ומצד שני – **וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד "הַיִּשְׁמְעֵאלִים" אֲשֶׁר הוֹרְדֻהוּ שָׁמָּה.** הרי שהישמעאלים מכרוהו!

---

[13] כיוצא בזה **בחזקוני** בראשית (כ"ד פסוק נ"ט) על הפסוק "וישלחו את רבקה אחותם ואת מניקתה": "הזכירה עכשיו, שלא תתמה לכשתגיע לפרשת מיתתה (בפרשת וישלח "ותמת דבורה מינקת רבקה") לומר מאין באה". וראה גם שמואל א' (א'-ד') "ושם בני עלי חפני ופינחס" וברד"ק שם.

[14] וכתב הדעת זקנים: "כי היו טוענין (-המדינים) בשבילנו הוציאוהו מן הבור כדי למוכרו לנו, ולפיכך מכרוהו להם". ואולי היו רבים עליו כאחד הביאורים שלעיל.

מפרשי רש"י (**באר התורה, צידה לדרך, באר בשדה** ועוד) כתבו ליישב על-פי דברי המדרש המובאים לעיל (בפירוש הי"ב – פענח רזא), שביקש פוטיפר ערבות על קניית יוסף.

רק שלדעת רש"י הפכו המפרשים את המעשה: המדינים הם אלו שמכרו את יוסף למצרים, וחשד בהם פוטיפר שהם סוחרים באיש גנוב, משום שדרך גרמני למכור כושי ואילו המדינים הם כושי שמוכר גרמני, והוצרכו להביא את הישמעאלים להעיד ולערוב על המכירה.

ומדוקדקים היטב סוף דברי המדרש: "לכך נאמר מיד הישמעאלים", היינו שבאמת המדינים מכרוהו, אבל המקח נשלם והתקיים על ידם של הישמעאלים כלומר ע"י ערבותם.

וכן פירש **תרגום יונתן**[15].

*

השפ"ח בשם ספר **מנחת יהודה** מציע פירוש אחר לסוף המעשה, באופן שתתיישב סתירת שני הפסוקים הנ"ל: כשמכרוהו הישמעאלים למדינים, לא היה בידי המדינים מעות לשלם עבורו, וביקשו המדינים מהישמעאלים שיתלוו אליהם למצרים, שם ימכרוהו לפוטיפר, ובדמי המכירה יפרעו להם חובם.

כעת נמצא שיוסף באמת נמכר למדינים, אבל מכיון שעדיין לא שילמו המדינים את דמיו, נחשב שעדיין הישמעאלים מוחזקים בו. ומכיון שבשעת המכירה לפוטיפר לא נפרע עדיין חוב המדינים – נחשב שנמכר גם מידי הישמעאלים.

מעתה מיושבת סתירת הפסוקים האחרונים: באמת נמכר מידי שניהם – המדינים מאחר שקנוהו, והישמעאלים מאחר שעדיין היו מוחזקים בו![16]

---

[15] והנה לפירוש הפענח רזא הנ"ל מתפרשים היטב דברי המדרש, ש'גרמני' הוא איש לבן, ו'כושי' הוא איש שחור, כמשמעותו בכל מקום, וכיון שהישמעאלים מכרוהו והם שחורים, ויוסף לבן, הוכרחו להביא את המדינים שגם הם לבנים – להעיד על המכירה.

אמנם לפי הפירוש הנוכחי, מן ההכרח לומר שגם המדינים היו שחורים, וחשד בהם שגנבוהו.

[16] כך פירש גם רבינו עובדיה מברטנורא (להלן ביאור ט"ז) והרא"ש בשם רשב"ם (להלן ביאור כ').

■ נמכר מהאחים ל'ישמעאלים' כשהיה עדיין בתוך הבור; הישמעאלים חזרו ומכרוהו ל'מדינים' שהעלוהו משם והורידוהו למצרים, והם הביאו עמהם את ה'ישמעאלים' לערוב על מכירתו ■

כפירוש זה ממש כתב גם **רבינו חיים פלטיאל**, אלא שבפרט אחד כתב שלא כרש"י; שלדעת רש"י, מי שהעלה את יוסף מן הבור - היו האחים, אבל ר"ח פלטיאל פירש כמו שכתבו רוב הראשונים, שהמדינים הם שהעלו את יוסף מן הבור, וכפשט הכתוב.

וכך פירש רבינו חיים פלטיאל:

כשראו האחים מרחוק את ה'ישמעאלים', החליטו למוכרו להם. ואכן כך עשו, שכשהגיעו הישמעאלים מכרוהו להם, והיה יוסף עדיין בתוך הבור.

כשניגשו הישמעאלים אל הבור להוציא משם את יוסף, הופיעה קבוצת אנשים 'מדינים'. ואז נמלכו ה'ישמעאלים' והחליטו למכור את יוסף ל'מדינים'. לאחר שנמכר למדינים, העלוהו (המדינים) מן הבור והורידוהו למצרים.

כשראה פוטיפר שהיה יוסף יפה מאוד והמדינים מכוערים ושחורים, חשד בהם שגנבוהו. והוצרכו ה'מדינים' להביא את ה'ישמעאלים' לערוב על מכירתו. ומבואר היטב לשון המדרש[17].

---

[17] ברם, בעוד שלדברי רש"י מתפרש פסוק כ"ח כך: "וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים" ועדיין לא נכנסו למכירה, "וַיִּמְשְׁכוּ" – האחים – "וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים", הרי מתפרש הכתוב על נכונה – לדברי רבינו חיים פלטיאל לא יצדק הכתוב, כי אם "וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור" מתפרש על המדינים, נמצא שהעלוהו המדינים קודם שמכרוהו האחים לישמעאלים.

שהלא כך הוא סדר הכתוב: קודם "**ויעברו אנשים מדינים וגו' וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור**", ואח"כ "**וימכרו**" – האחים – "**את יוסף לישמעאלים**", וזהו שלא כפירושו של הר"ח פלטיאל, שפירש שבשעה שהועלה יוסף מן הבור ע"י המדינים, כבר היה מכור לישמעאלים שקנוהו בעודו בבור.

ולדבריו מוכרחים אנו לסרס הכתוב ולפרשו כך: "וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר. וַיִּמְכְּרוּ" – האחים – "אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף, וַיָּבִיאוּ" – המדינים – "אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה".

כלומר, ש"**וימכרו את יוסף לישמעאלים**" אירע בכלל קודם ש"**ויעברו אנשים מדינים סוחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור**".

טז

■ צירוף מספר פירושים לפירוש אחד ■

רבינו עובדיה מברטנורא הרכיב כמה פירושים יחדיו וצירפם לפירוש אחד:

לדבריו, האחים גמרו אומר למכור את יוסף לשיירת הישמעאלים הבאה מרחוק. אך כשהתברר לישמעאלים כי מושא המכירה נתון בתוך בור ודרוש להעלותו משם – סירבו לקנותו (או משום שהיא טרחה עבורם, או משום שחששו מהנחשים והעקרבים שהיו שם). ואז עברו שם ה'מדינים', והם משכוהו מן הבור (בדומה לפירוש ד').

משהועלה מן הבור, שבה המכירה לתוכניתה המקורית; האחים מכרוהו ל'ישמעאלים', וה'ישמעאלים' חזרו ומכרוהו ל'מדינים'.

כאן מוסיף הרע"ב פרט נוסף: גם לאחר שנמכר יוסף לישמעאלים ע"י המדינים – עשו המדינים תנאי עם הישמעאלים, שיהיו הם (הישמעאלים) נושאים אותו למצרים.

מדוע?

משתי סיבות: אחת - כיון שלא היו למדינים גמלים לשאת אותו, והישמעאלים הלא נדדו בדרכים עם שיירת גמלים. השניה – שטרם פרעו המדינים את דמיו לישמעאלים המוכרים.

כך ירדו הישמעאלים והמדינים למצרים, כשהישמעאלים נושאים את יוסף על גמליהם עבור המדינים עד שיימכר לפוטיפר ויפרעו דמיו (בדומה לפירושו של ה'מנחת יהודה', סוף ביאור י"ד, והרא"ש בשם רשב"ם להלן פירוש כ').

אם כן מתפרשים הפסוקים היטב: **וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד... וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים.** אבל משהתברר לישמעאלים שהחפץ הנקנה נתון בתוך בור ודרושה העלאתו משם – מיאנו במקח זה.

וכל זה דחוק בלשון הכתוב, אך לפירוש ר"ח פלטיאל כך מוכרחים אנו לפרש.

וסוף הפסוק "**ויביאו את יוסף מצרימה**" מתפרש על המדינים ולא על הישמעאלים, וכמו לפירוש רש"י שאף שלא נזכרה מכירת הישמעאלים למדינים בפסוק זה – מסתמכים על המפורש בפסוק ל"ו.

ואז **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר** - ומאחר שהועלה כבר מן הבור, חזרה המכירה המקורית בין האחים לישמעאלים - **וַיִּמְכְּרוּ** – האחים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף.**

לאחר שקנו את יוסף מהאחים, חזרו הישמעאלים ומכרוהו לאותם מדינים שהעלו אותו עבורם מן הבור (ולא נזכרה מכירה זו בפסוק כאן אלא בפסוק ל"ו כאמור לעיל). מאחר ולא נפרעו דמיו וגם לא היו ברשותם של המדינים גמלים – התנו המדינים עם הישמעאלים המוכרים שיורידו עבורם את יוסף למצרים, **וַיָּבִיאוּ** –הישמעאלים והמדינים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרַיְמָה.**

מאחר שהבאתו למצרים היתה על גבי גמליהם של הישמעאלים, לכך נאמר בתחילת פרק ל"ט "ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים" כמו לפירוש הרמב"ן.

❖❖❖

המפרשים מציינים, שדברי רש"י אלו שנמכר יוסף ג' פעמים, יתכנו רק לפי מה שפירש בפסוק ג' על "כתונת פסים", שפירוש "פסים" הוא כלי מילת.

אבל לפי הפירוש השני שהביא שם מהמדרש, ש"פסים" הוא נוטריקון של מכירותיו, שנמכר לפַוטיפר ולסַוחרים ולישמעאלים ולמַדינים – נמצא שנמכר ד' פעמים ולא ג'.

על כן ביארו ע"פ המדרש את אופן מכירתו ד' פעמים:

■ נמכר ד' מכירות: מן האחים ל'ישמעאלים', מן ה'ישמעאלים' ל'סוחרים', מה'סוחרים' ל'מדינים', ומה'מדינים' ל'מצרים' ■

מדרש זה ש"פסים" הוא נוטריקון של מכירותיו, הולך בשיטת **המדרש-רבה** (סוף פרשה פ"ד) שבאמת נמכר יוסף ד' פעמים.

וכך הוא לשון המדרש: "והמדנים מכרו אותו. כמה אָוֶניות (-שטרי חוב) **נכתבו לו? רבי** יודן אמר ארבע: אֶחָיו לישמעאלים, וישמעאלים לסוחרים, וסוחרים למדָנים, ומדָנים **מכרו אותו אל מצרים**".

מדברי המדרש מתבאר, ש'מדינים' ו'מדנים' הם אותם אנשים, וכשיטת רובם המוחלט של רבותינו. אולם 'מדינים' ו'סוחרים' אינם קבוצה אחת של אנשים אלא שתי קבוצות.

וכך היה המעשה:

לאחר שהורידו את יוסף אל הבור, התיישבו האחים לאכול לחם, ואז נשאו עיניהם וראו אורחת ישמעאלים באה מגלעד. במקביל, מספר הכתוב שעברו שם עוד שתי קבוצות אחרות: 'אנשים מדינים' ו'סוחרים'.

כשקרבו הישמעאלים, משכו האחים את יוסף והעלוהו מן הבור, ומכרוהו לישמעאלים בעשרים כסף. הישמעאלים הורידוהו למצרים, ושם מכרוהו ל'סוחרים'. ה'סוחרים' חזרו ומכרוהו ל'מדינים'. וה'מדינים' מכרוהו לפוטיפר במצרים. הרי כאן ד' מכירות.

ועדיין טעון ביאור פסוק א' שבפרק ל"ט, שם נכתב שפוטיפר קנה אותו "מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה", ולפי האמור הרי המדינים הם אלו שמכרוהו לפוטיפר?

על זה יש כבר בידינו את התירוץ של המדרש עצמו להלן שם (פרשה פ"ו), שהוצרכו המדינים להביא את הישמעאלים כדי לערוב על המכירה ולהעיד שאינו איש גנוב[18].

---

[18] מה שכתבנו שהמכירה של הישמעאלים לסוחרים ומשם למדינים וכו' היתה **לאחר** שירדו הישמעאלים למצרים, הוא עפ"י דברי **העץ יוסף** בפירושו למדרש.

וכך ביאר: בפסוק ל"ט פסוק א' נאמר: "ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה". וכבר תמהו כולם הלא נמכר ע"י המדינים כאמור לעיל (פרק ל"ז פסוק ל"ו)? והתירוץ ידוע שבפועל נקנה גם מהישמעאלים מחמת שקיימו את המכר בערבותם.

וכך ביאור הפסוקים:

(כה-כז) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד... וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים – ובמקביל מספר הכתוב (פסוק כ"ח): **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים 'מִדְיָנִים' 'סֹחֲרִים'** – שתי קבוצות: 'מדינים' ו'סוחרים'. ואף שלא נמכר להם בפסוק זה אלא רק אחר שנמכר לישמעאלים, הזכיר אותם הכתוב כאן שלא תתמה בהגיעך לפסוק ל"ו "והמדנים מכרו אותו למצרים" מהיכן נכנסו לסיפור המכירה (כפי שנתבאר לעיל באופן הי"ד).

וַיִּמְשְׁכוּ – האחים – **וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר. וַיִּמְכְּרוּ** – האחים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף**; לאחר שקנוהו הישמעאלים, **וַיָּבִיאוּ** – הישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה.**

לאחר שהביאו הישמעאלים את יוסף למצרים, מכרו אותו שם ל'סוחרים', וה'סוחרים' מכרו אותו ל'מדינים'. **וְהַמְּדָנִים** – שהם המדינים – **מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים.**

אם כן יש בידינו ארבע מכירות: א) מן האחים לישמעאלים. ב) מישמעאלים לסוחרים. ג) מסוחרים למדינים. ד) ומהמדינים לפוטיפר.

ופרק ל"ט פסוק א' "מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה", נתבאר שנמכר בפועל גם ע"י הישמעאלים כיון שהוצרכו לבוא ולערוב על המקח.

*

גם **הט"ז** בפירושו לתורה מפרש בדומה לזה, אלא שבכדי שיהיו המכירות רמוזות בפסוקים, הוא משנה את סדר המכירה:

לאחר שהורידוהו הישמעאלים למצרים, מכרוהו קודם ל'מדינים', וה'מדינים' מכרוהו ל'סוחרים', וה'סוחרים' לפוטיפר.

עם זאת, עדיין לא שייך לומר על הישמעאלים "אשר הורידוהו שמה", כי הלא מכרוהו קודם לסוחרים, והסוחרים למדינים, והם שהורידוהו למצרים. על כרחנו לומר, שכל המכירות שהיו אחר שנמכר מאחיו לישמעאלים – היו **לאחר** שהורידוהו הישמעאלים למצרים. ומתפרש היטב הפסוק "מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה".

בכך מרוויח הט"ז את פסוק ל"ו: **וְהַמְּדָנִים** – שהם המדינים – **מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרָיִם** – דהיינו בעיר מצרים, וזה היה ל'סוחרים'. וה'סוחרים' חזרו ומכרוהו – **לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים.**

וראה עוד בדברי הט"ז שם אופן נוסף ליישב את פסוק א' שבפרק ל"ט.

יח

■ נמכר ד' מכירות אופן נוסף: מהאחים ל'ישמעאלים', מה'ישמעאלים' ל'מדינים', מה'מדינים' ל'מדנים', ומה'מדנים' למצרים ■

דברי המדרש-רבה המובאים באות הקודמת, המבארים את ארבעת מכירותיו של יוסף – נמצאים בלשון דומה ב**ילקוט-שמעוני**; אלא שבפרט זה הם שונים:

בעוד למדרש-רבה 'מדינים' ו'מדנים' אחד הם, ו'סוחרים' ו'מדינים' – שניים, לנוסח המובא בילקוט-שמעוני הוא להיפך: 'סוחרים' ו'מדינים' הם אותה קבוצה, ואילו 'מדינים' ו'מדנים' הם שתי קבוצות שונות.

וכך היה המעשה:

לאחר שהורידו את יוסף אל הבור, התיישבו האחים לאכול לחם, ואז נשאו עיניהם וראו אורחת ישמעאלים באה מגלעד. במקביל, מספר הכתוב שעברה שם קבוצה אחרת: "אנשים מדינים סוחרים".

כשקרבו הישמעאלים, משכו האחים את יוסף והעלוהו מן הבור, ומכרוהו לישמעאלים בעשרים כסף. הישמעאלים הורידוהו למצרים, שם מכרוהו ל'מדינים'. ה'מדינים' חזרו ומכרוהו ל'מדנים', וה'מדנים' מכרוהו לפוטיפר במצרים. הרי כאן ד' מכירות.

וכך ביאור הפסוקים:

(כה-כז) **וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד... וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים...** ובמקביל מספר הכתוב (פסוק כ"ח) **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** – קבוצה אחת של 'אנשים מדינים סוחרים'. ואף שלא נמכר כאן אלא אחר שנמכר לישמעאלים, הזכיר אותם הכתוב כאן שלא תתמה בהגיעך לפסוק ל"ו

"והמדנים מכרו אותו למצרים" מהיכן נכנסו לסיפור המכירה (כפי שנתבאר לעיל באופן ה'"ד).

וַיִּמְשְׁכוּ – האחים – **וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּ** – האחים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף.** לאחר שקנוהו הישמעאלים, **וַיָּבִיאוּ** – הישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרַיְמָה.**

לאחר שבאו למצרים, מכרו אותו הישמעאלים ל'מדינים', וה'מדינים' מכרו אותו ל'מדנים'. (**פסוק ל"ו**): **וְהַמְּדָנִים** – שהם כאמור עם בפני-עצמו ולא 'מדינים' כמו לפירושים האחרים – **מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים:**

ופרק ל"ט פסוק א' "מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה", נתבאר לעיל שנמכר בפועל גם ע"י הישמעאלים כיון שהוצרכו לבוא ולערוב על המקח.

יט

■ נמכר ד' פעמים – אופן נוסף ■

הפענח רזא הולך בדרכו של המדרש-רבה, ש'מדינים' לחוד ו'סוחרים' לחוד, ו'מדינים' ו'מדנים' חד הם. ומפרש את ד' המכירות לפי רש"י כך:

רצון האחים היה למוכרו לסוחרי-נפשות ושבויים, שהם יורידוהו למצרים שהיא מקום סחר וממכר בשבויים.

וכשראו מרחוק את הישמעאלים ואמר יהודה לכו ונמכרנו לישמעאלים, קיבלו האחים את דבריו רק בחלקם, דהיינו שהסכימו למוכרו, אבל לא למוכרו לאורחת הישמעאלים ההיא, משום שלא היו סוחרי נפשות, כפי שמעיד עליהם הכתוב שהיו סוחרי בשמים בלבד.

עוד הדגיש הכתוב, שהיו "הולכים להוריד מצרימה", כלומר, שהיו הולכים לאיטם להוריד הסחורה למצרים, "באופן שכל זה הביא חשש לאחי יוסף שבמכרם אותו להם לא במהרה ינתק, ויובל למרחוק, עד שעל ידי כן בנקל יוודע הדבר או יתבטל לגמרי, או אולי הישמעאלים לא יחוסו מלשלחו חפשי לגמרי בהתחננו אליהם, אחר שאין זה מסחורתם ומחייתם" (לשונו שם).

בשל כך, לא הסכימו האחים למוכרו לישמעאלים, אלא רק בתנאי שמיד יחזרו הישמעאלים וימכרוהו לאחרים שימהרו להורידו למצרים.

ואז אסתייעא להו מילתא שעברו שם "אנשים מדינים"; אבל עדיין לא נחה דעת האחים למוכרו לישמעאלים אפילו בתנאי שהם יחזרו וימכרוהו למדינים. מדוע? משום שכמו הישמעאלים, כך גם המדינים לא היו סוחרי נפשות, וכפי שמדגיש הכתוב שהיו "אנשים" מדינים, היינו אנשים בעלמא. והאחים הלא רצו למהר הליכתו למצרים.

ואז סיבבו מן השמים שתעבור שם כת שלישית, לה קורא הכתוב "סוחרים", והם היו באמת סוחרי נפשות.

אם כן, הסכימו האחים למכור את יוסף באופן כזה: העלוהו (האחים) מן הבור, ומכרוהו לישמעאלים **בתנאי** שיתחייבו למוכרו למדינים והמדינים יחזרו וימכרוהו לסוחרים שהם יורידוהו מצרים. ובתלת זימני הוי חזקת מכירה גמורה.

ומכיון שנמכר תחילה לישמעאלים בתנאי זה לחזור ולמוכרו למדינים דוקא, ושיהיה זה גם כן דוקא בתנאי להתנות עם המדינים לחזור ולמוכרו לסוחרים דוקא, אשר הם יביאו אותו דוקא למצרים – נחשבו גם הישמעאלים וגם המדינים כאילו הם הביאוהו והורידוהו ומכרוהו לפוטיפר, אף שלפי האמת מי שמכרו בפועל היו הסוחרים.

מטעם זה לא כתוב "והמדנים מכרו אותו לפוטיפר", אלא "והמדנים מכרו אותו **אל מצרים לפוטיפר**", היינו שלא המדינים מכרוהו בפועל לפוטיפר, אלא על ידי קונה אמצעי ביניהם שקנייתו תהא ודאית "אל מצרים", והם הסוחרים.

ומה שכתב רש"י (פסוק כ"ח): "**וימשכו בני יעקב את יוסף מן הבור, וימכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדינים, והמדינים למצרים**", כוונתו שהמדינים מכרוהו באופן כזה שיגיע בוודאות למצרים. וכיצד? ע"י קונה אמצעי שהם ה"סוחרים" המוזכרים בפסוק, שהם בוודאי יורידוהו למצרים.

ומתבארים היטב דברי רש"י בפירוש התיבה "פסים", שהיא "פוטיפר, סוחרים, ישמעאלים, מדינים", שלפי פירוש זה 'סוחרים' לחוד ו'מדינים' לחוד ואינה אותה כת.

כ

■ נמכר ד' פעמים – אופן נוסף ■

עיקר שפתי חכמים מביא בשם **"ספר הישר"**, שהולך בדרכו של הילקוט-שמעוני ש"סוחרים" ו"מדינים" חד המה, ואילו "מדנים" ו"מדינים" אינם אחד, ופירש את ד' מכירותיו באופן הבא:

בתחילה התרצו האחים למוכרו לישמעאלים; אלא שבתוך כך עברו שם המדינים ומשכוהו מן הבור. וכשראו האחים את יוסף ביד המדינים, חפצו לקחתו בחזקה מידם, שהלא ביקשו למוכרו בכסף לישמעאלים והנה המדינים תופסים בו חינם אין כסף ומבלי בקשת רשות מהם. משראו כן המדינים התרצו לקנותו מן האחים בעשרים כסף.

לאחר זמן, בהיותם בדרך, התנחמו המדינים על מקחם ולא אבו בו, ומכרוהו לישמעאלים בעשרים הכסף. הישמעאלים הורידוהו סמוך למצרים, שם מכרוהו למדנים, והמדנים מכרוהו לפוטיפר, אלא שלא רצה פוטיפר לקחתו מידם, באמרו איש גנוב הוא מאתם. בעקבות כך הביאו לו את הישמעאלים אשר מכרוהו לו.

כעין זה פירש **הרא"ש** בשם **רשב"ם**, **אלא שאת סוף המעשה פירש כך**: כשמכרוהו הישמעאלים למדנים, לא היה בידי המדנים מעות לשלם עבורו, וביקשו המדנים מהישמעאלים שיתלוו אליהם למצרים, שם ימכרוהו לפוטיפר, ובדמי המכירה יפרעו להם חובם.

כעת נמצא שיוסף באמת נמכר למדנים, אבל מכיון שעדיין לא שילמו המדנים את דמיו, נחשב שעדיין הישמעאלים מוחזקים בו. ומכיון שבשעת המכירה לפוטיפר עדיין לא נפרע חוב המדנים – נחשב שנמכר גם מידי הישמעאלים.

ומיושבת סתירת הפסוקים האחרונים. שמצד אחד – **וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים.** ומצד שני - **וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדֻהוּ שָׁמָּה.** ולפי האמור באמת נמכר מידי שניהם, המדנים מאחר שקנוהו, והישמעאלים מאחר שעדיין היו מוחזקים בו.

ומבוארים הפסוקים היטב:

(כה-כז) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד... וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים – אלא שבתוך כך (פסוק כ"ח) **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מְדָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר** - ללא קבלת רשות וללא נתינת תמורה. כשראו זאת האחים כעסו על המדינים וחשבו לקחתו מהם בחזקה, והתרצו המדינים לשלם בעבורו עשרים כסף.

בתוך כך התחרטו המדינים על מקחם, והחליטו למוכרו לישמעאלים בעשרים הכסף, ואכן – **וַיִּמְכְּרוּ** – המדינים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף. וַיָּבִיאוּ** – הישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה**, ושם מכרוהו למדנים והמדנים לפוטיפר וכנ"ל.

והיו כאן ד' מכירות שונות. מתחילה נמכר ע"י האחים ל"מדינים" (מכירה א'), והמדינים מכרוהו ל"ישמעאלים" (מכירה ב'), והישמעאלים ל"מדנים" (שהם אומה אחרת, הרי מכירה ג'), והמדנים ל"פוטיפר" (הרי מכירה ד').

ופירוש פסוק א' שבפרק ל"ט תלוי בב' הפירושים: שלפי **ספר הישר** - 'ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים' הוא משום שהישמעאלים ירדו לערוב על מכירתו. ולפי **הרא"ש** מכיון שעדיין לא שולם כספו כאמור.

[פירוש זה אינו כמו שפירש רש"י עצמו שהאחים הם אלו שמשכו את יוסף מן הבור, אלא המדינים משכוהו מן הבור וכפשט הכתוב. (יש לציין עוד שגם הריב"א הביא פירוש זה בשם ר"ת אבל בנוסח אחר)].

כא

■ נמכר ד' מכירות – אופן נוסף ■

ה**מושב זקנים, דעת זקנים, הדר זקנים** מפרשים את דברי המדרש על "פסים" שנמכר ד' מכירות באופן הזה:

בתחילה ראו האחים את ה'ישמעאלים' מרחוק וגמרו בדעתם למוכרו להם. אך בטרם קרבו הישמעאלים, עברו שם אנשים מדינים סוחרים, ואז נמלכו האחים למוכרו ל'מדינים', **אבל לא היתה המכירה תמורת כסף אלא תמורת מנעלים**. משום שלפי פירוש זה לא ידעו אם יוסף חי או מת, ולא רצו המדינים לקנותו בכסף על הספק שמא אינו חי.

ואז העלוהו ה'מדינים' מן הבור ומצאוהו שהוא חי. בתוך כך כבר הגיעו לשם ה'ישמעאלים', ומכיון שהתברר שיוסף חי – עלה ערכו, ומכרוהו ה'מדינים' ל'ישמעאלים' בעשרים **כסף**. ה'ישמעאלים' חזרו ומכרוהו ל'מדינים', וה'מדינים' למצרים. הרי כאן ד' מכירות.

כעין זה פירשו גם **המושב זקנים** ו**החזקוני** (בפירושו השני) ובסגנון שונה מעט:

לדבריהם, התרצו האחים למוכרו לישמעאלים הקרבים, ותכננו למשוך בעצמם את יוסף מן הבור ולמוסרו לישמעאלים, **אלא שהיו יראים פן יבכה לפניהם יוסף ויתביישו ממנו.** על כן נמלכו למוכרו לישמעאלים בעודו בבור. ואז עברו שם המדינים, ונמלכו האחים למוכרו להם, וגם מכירה זו נעשתה כשיוסף עודו בתוך הבור מהטעם האמור.

המדינים העלו את יוסף מן הבור, ובעודם מעלים אותו, קרבו לשם הישמעאלים, וקנוהו מיד המדינים, וחזרו ומכרוהו למדינים, והמדינים לפוטיפר, הרי כאן ד' מכירות.

והנה לא ביארו מפרשים אלו מדוע נמכר ב' פעמים ל'מדינים'. ולשון **המושב זקנים** הוא: "והישמעאלים הוליכוהו להורידו למצרים, ובדרך פגעום מדיינים, שם אומה אחרת, והמדיינים קנוהו מישמעאלים, והוציאוהו למצרים ומכרוהו שם לפוטיפר", ומתבאר שהיתה קבוצה נוספת של מדיינים בדרך.

אמנם הדברים תלויים בדברי המדרש-רבה והילקוט-שמעוני הנ"ל, שלגרסת המדרש-רבה 'מדינים' ו'מדנים' חד הם, ו'מדינים' ו'סוחרים' שניים הם, ולפי זה יש לומר שנמכר פעם אחת ל'סוחרים' ופעם אחת ל'מדינים'. ולגרסת הילקו"ש 'מדינים' ו'סוחרים' חד המה, ו'מדינים' ו'מדנים' שניים הם, וא"כ נמכר פעם אחת ל'מדינים' ופעם אחת ל'מדנים'.

וכך ביאור הפסוקים:

(כה-כז) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד... וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים. אלא שבתוך כך (פסוק כ"ח) **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים** – ונמלכו אחי יוסף למוכרו להם ולא לישמעאלים. והמדינים התרצו לקנותו בעבור מנעלים מספק שמא הוא מת.

וַיִּמְשְׁכוּ – המדינים – **וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר** – ובתוך כך באו הישמעאלים וביקשו לקנותו, וכיון שהתברר שהוא חי, עלה ערכו – **וַיִּמְכְּרוּ** – המדינים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף.**

וַיָּבִיאוּ – הישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה**. ושם מכרוהו למדינים אחרים (או 'סוחרים' או 'מדנים' כאמור). **וְהַמְּדָנִים** – או שהם מדינים סוחרים או שהם עם בפני-עצמו, ועכ"פ הם קבוצה אחרת – **מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים:**

ומה שכתוב שנמכר למצרים "מיד הישמעאלים", פירושו כדברי המדרש הנ"ל שהוצרכו המדינים להביא את הישמעאלים שיערבו על המכירה ויעידו שאינו איש גנוב.

כב

■ נמכר ה' פעמים ■

לעיל (ביאורים י"ז, י"ח) **הובאו דברי המדרש-רבה והילקוט-שמעוני שתיארו את ד' מכירותיו של יוסף**; לפי המדרש נמכר מאחיו לישמעאלים, מישמעאלים לסוחרים, מסוחרים למדינים, ומן המדינים לפוטיפר. ולפי הילקו"ש נמכר מאחיו לישמעאלים, מישמעאלים למדינים, מהמדינים למדנים, ומן המדנים לפוטיפר.

כך או כך, על ד' מכירות אלו, בא רב הונא ומוסיף מכירה חמישית (ודבריו מובאים בשני המקומות הנ"ל): **"רב הונא אמר חמש** (כלומר נמכר חמש פעמים. ארבע המכירות המנויות לעיל, ועוד אחת:) **מדְיָנִים** (ולגירסת הילקוט: 'מדנים') **מכרו אותו לדימוסיא של מדינה, בא פוטיפר ולקחו מיד דימוסיא של מדינה".**

כלומר, לדברי רב הונא, לא נמכר יוסף ישירות מהקבוצה האחרונה ('מדינים' או 'מדנים') לפוטיפר, אלא נמכר קודם לאוצר-הכללי של המדינה, ומשם לפוטיפר.

כאמור, שילוב ד' המכירות בתוך הפסוקים כבר התבאר לעיל (ביאורים י"ז, י"ח).

המכירה החמישית מרומזת בפסוק ל"ו: **וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים** – שלדברי רב הונא כאילו נאמר: "והמדנים מכרו אותו אל מצרים, ומצרים לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים". כלומר, 'מצרים' לחוד ו'פוטיפר' לחוד.

ועדיין פסוק א' שבפרק ל"ט שמספר על כך שפוטיפר קנה את יוסף "מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה" טעון ביאור, שהלא קנה אותו פוטיפר מיד הדימוסיא ולא מיד הישמעאלים.

אכן כבר ביארו המפרשים ע"פ דברי המדרש (פרשה פ"ו) שכשבא פוטיפר לקנותו מדימוסיא של מדינה, חשד שהוא גנוב, והוצרכו להביא את הישמעאלים לערוב על מכירתו.

*

לעיל (ביאור י"ג) **הבאנו תיאור נפלא מהנצי"ב אודות אותה 'דימוסיא של מדינה'**, ולדבריו שם אין סתירה כלל בין הפסוקים, ואין צורך לומר שהישמעאלים הובאו לערוב על מכירתו, אלא באמת נמכר לפוטיפר מהדימוסיא ע"י הישמעאלים. עיין שם.

כג

■ נמכר ה' פעמים – אופן נוסף ■

ה**אלשיך** (תחילת פרק ל"ט) מבאר שהיו כאן ה' מכירות:

> "אחיו מכרוהו לישמעאלים ההולכים להוריד מצרימה, והם מכרוהו לסוחרים שעברו בדרך ללכת מצרימה, והם למדינים שעמהם, וטרם הגיעם שמה גנבוהו ישמעאלים אחרים מהמדנים והורידוהו מצרימה, ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה. ואחר כך ירדו שמה מדינים וערערו על הגזל בפני שופטי מצרים והוצרך פוטיפר לחזור ולקנות מהמדינים בעליו. וזהו "והמדנים מכרו אותו אל מצרים לפוטיפר".
>
> ומה שלא נאמר מכרו אותו "לפוטיפר" אלא "אל מצרים לפוטיפר", הוא מה שכתבנו שערערו מדינים לפני שרי מצרים, והוצרך לקנותו מהמדינים, על כן נאמר מכרו אותו "אל מצרים לפוטיפר" וכו', שפחד פן יקומו עוד מערערים על כן קנאוהו שרי המלכות בשביל פוטיפר. וזהו אל מצרים לפוטיפר".

גם האלשיך הולך בדרכו של המדרש, שהיו שם "מדינים" ו"סוחרים", ולדברי האלשיך הצטרפו לקבוצה אחת.

וכך מתפרשים הפסוקים:

(כה-כז) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וגו' וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים. ובמקביל מספר הכתוב (פסוק כ"ח) **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים**

'מִדְיָנִים' 'סֹחֲרִים' – שתי קבוצות: 'מדינים' ו'סוחרים'. אין קשר ישיר בין מה שעברו שם סוחרים מדינים למכירה, משום שעדיין לא נכנסו לסיפור המכירה, אלא הוזכרו שם בדרך אגב משום ההמשך (כפי שנתבאר לעיל באופן ה'ייד).

וַיִּמְשְׁכוּ – האחים – **וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּ** – האחים – **אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף.** לאחר שקנוהו הישמעאלים, חזרו ומכרוהו לאותם 'סוחרים' שהוזכרו בתחילת הפסוק. ואותם 'סוחרים' מכרוהו ל'מדינים' שעמהם. בדרכם למצרים נתקלו המדינים בחבורת ישמעאלים אחרת שגנבו מהם את יוסף, **וַיָּבִיאוּ** – אותה חבורה שניה של ישמעאלים – **אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה.**

כשהגיעו למצרים, מכרוהו הישמעאלים הגנבים לפוטיפר סריס פרעה, ועולה יפה פסוק א' שבפרק ל"ט: **וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדֻהוּ שָׁמָּה,** שבאמת קנה אותו מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה, ולא היו אלה אותם ישמעאלים שקנוהו מאחיו, אלא ישמעאלים אחרים שגנבוהו בדרך למצרים והורידוהו לשם.

בין כך ובין כך, הגיעו המדינים למצרים, וערערו בפני השופטים על דבר הגניבה. בלית ברירה, נאלץ פוטיפר לשוב ולקנות את יוסף מן המדינים. וזהו פירוש פסוק ל"ו: **וְהַמְּדָנִים** – שהם המדינים – **מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים.**

אם כן נמכר יוסף ה' מכירות: א) מהאחים לישמעאלים קבוצה א'. ב) מישמעאלים לסוחרים. ג) מסוחרים למדינים. ד) מישמעאלים קבוצה ב' לפוטיפר. ה) ממדינים הנ"ל לפוטיפר.

בפרט זה דומה פירוש האלשיך לפירוש הנצי"ב (לעיל ביאור י"ג): שני הפסוקים המתארים שתי מכירות של יוסף לפוטיפר [מחד: "והמדנים מכרו אותו אל מצרים לפוטיפר" (פרק ל"ז פסוק ל"ו), ומאידך: "ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה" (פרק ל"ט פסוק א')] - אינם סותרים, ומתפרשים כפשוטם. באמת נמכר יוסף ב' פעמים לפוטיפר, פעם אחת מהמדינים, ופעם אחת מהישמעאלים.

רק שלהנצי"ב התנהלו הדברים בדיוק כסדר הפסוקים, בתחילה נמכר מהמדינים לפוטיפר [כממונה על האוצר-הכללי], ובסוף נמכר מהישמעאלים לפוטיפר [כאדם פרטי]. אולם להאלשיך אין מוקדם ומאוחר בפסוקים, ובתחילה נמכר מהישמעאלים לפוטיפר ואח"כ מהמדינים לפוטיפר כאמור.

לע"נ אאמו"ר

הגה"צ רבי **זאב** וואלף **לוין** זצ"ל

בן הגה"צ רבי רפאל בנימין זצ"ל

ונכד הגה"צ רבי אריה לוין זצ"ל

חתן הגאון הגדול רבי נפתלי נבנצאל זצ"ל

שקד מנעוריו על התורה ועמלה
הרביץ תורה במסירות קרוב לארבעים שנה
וזכה להעמיד תלמידים הרבה

יראתו קודמת לחכמתו
דבק בקונו בתפילותיו הזכות
בנעימות ובהשתפכות הלב

גמל חסד בגופו
עודד וחיזק לבבות שבורים
ורבים נהנו ממנו עצה ותושיה

נלב"ע במוצאי שבת קודש
לס' "ונאספת אל עמך"
ויהי נועם נשבת במוצאי שבת
כ"ד תמוז תשפ"א תנצב"ה